

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра фінансів та обліку

**СИСТЕМА САНКЦІЙ ПРОТИДІ НЕЛЕГАЛЬНІЙ ФІНАНСОВІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти

2 курсу денної форми навчання

ВОЛОШИНА Володимира Романовича

Науковий керівник

доктор економічних наук, професор

МЕЛЬНИК Степан Іванович

Рецензент

доктор економічних наук, професор

ПІДХОМНИЙ Олег Михайлович

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

„07” грудня 2023 р., протокол № 5

завідувач кафедри фінансів та обліку,

_____ **МЕЛЬНИК С. І.**
(підпис) (ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Львів
2023

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут управління, психології та безпеки

Кафедра фінансів та обліку

Освітній ступінь «магістр»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

фінансів та обліку

_____ Степан МЕЛЬНИК

«13» квітня 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ВОЛОШИНА Володимира Романовича (ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи «Система санкцій протидії нелегальній фінансовій діяльності»

керівник роботи МЕЛЬНИК Степан Іванович, доктор економічних наук, професор

(ПРИЗВИЩЕ, ім'я по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені розпорядженням директора Інституту від «07» квітня 2023 р. № 4

2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи «05» грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи Законодавчі та нормативно-правові документи з питань санкційної політики, системи протидії нелегальній фінансовій діяльності, бібліографічні джерела із зазначеної тематики, статистичні та аналітичні дані.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) з'ясувати сутність та класифікація незаконної фінансової діяльності; охарактеризувати ризики і загрози у сфері протидії нелегальній фінансовій діяльності; розглянути інструментарій протидії нелегальній фінансовій діяльності; дослідити особливості застосування санкційних механізмів протидії незаконній фінансовій діяльності; провести аналіз ефективності санкційної політики у протидії нелегальній фінансовій діяльності; оцінити наслідки реалізації нелегальної фінансової діяльності для національної економіки; визначити особливості організації протидії незаконній фінансовій діяльності фінансовими та правоохоронними структурами США; проаналізувати досвід європейських країн у боротьбі з нелегальною фінансовою діяльністю.

5. Перелік графічного матеріалу (додатків) Основні види незаконної фінансової діяльності; розраховані суми відмитих доходів у всьому світі станом на 2019 рік; процедура накладання санкцій в Україні; найпоширеніші види шахрайства в Україні та у світі, 2018 рік; вартість шахрайства, або суми приблизних збитків від шахрайських схем; напрями витрачання коштів, одержаних від нелегальної фінансової діяльності.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРІЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	МЕЛЬНИК С. І.		
2	МЕЛЬНИК С. І.		
3	МЕЛЬНИК С. І.		

7. Дата видачі завдання «13» квітня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану	01.07.2023	виконано
2	Написання першого розділу	01.09.2023	виконано
3	Написання другого розділу	01.10.2023	виконано
4	Написання третього розділу	01.11.2023	виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків	15.11.2023	виконано
6	Оформлення роботи	01.12.2023	виконано

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

ВОЛОШИН В. Р.
(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

МЕЛЬНИК С. І.
(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

ВОЛОШИН В.Р. Система санкцій протидії нелегальній фінансовій діяльності. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2023.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню теоретичних аспектів протидії незаконній фінансовій діяльності та формуванню санкційної політики щодо її протидії. Розглянуто та систематизовано актуальні ризики і загрози у сфері протидії нелегальній фінансовій діяльності. Проаналізовано ефективність санкційної політики для національної економіки, окреслено санкційні механізми. Вивчено міжнародний досвід боротьби з незаконною фінансовою діяльністю. Обґрунтовано напрями міжнародної співпраці у сфері протидії незаконній фінансовій діяльності.

Ключові слова: нелегальна фінансова діяльність, система санкцій, ризики, загрози, санкційна політика, санкційні механізми.

ANNOTATION

VOLOSHYN V.R. System of sanctions against illegal financial activities. – Manuscript.

Qualification work for the master's degree in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance". – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2023.

The qualification work is devoted to the study of the theoretical aspects of combating illegal financial activity and the formation of a sanctioning policy for combating it. Current risks and threats in the field of combating illegal financial activities were considered and systematized. The effectiveness of the sanctions policy for the national economy is analyzed, and the sanctions mechanisms are outlined. The international experience of combating illegal financial activities was studied. The directions of international cooperation in the field of combating illegal financial activities are substantiated.

Keywords: illegal financial activity, sanctions system, risks, threats, sanctions policy, sanctions mechanisms.

СИСТЕМА САНКЦІЙ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНІЙ ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	10
1.1. Сутність та класифікація незаконної фінансової діяльності.....	10
1.2. Актуальні ризики і загрози у сфері протидії нелегальній фінансовій діяльності.....	17
1.3. Інструментарій протидії нелегальній фінансовій діяльності.....	23
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	29
2.1. Санкційні механізми протидії незаконній фінансовій діяльності.....	29
2.2. Аналіз ефективності санкційної політики у протидії нелегальній фінансовій діяльності.....	36
2.3. Наслідки реалізації нелегальної фінансової діяльності для національної економіки.....	45
Висновки до розділу 2.....	52
РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	54
3.1. Організація протидії незаконній фінансовій діяльності фінансовими та правоохоронними структурами США.....	54
3.2. Досвід європейських країн у боротьбі з нелегальною фінансовою діяльністю.....	60
3.3. Уроки міжнародної (транснаціональної) співпраці у сфері протидії незаконній фінансовій діяльності для України.....	65
Висновки до розділу 3.....	74
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Цифровізація сучасного світу, розвиток інформаційних технологій і поширення Інтернету, комп'ютерних мереж і кіберпростору складають основу сучасного суспільства. Усі ці заходи полегшили повсякденне життя суспільства, але вони загрожують безпеці та конфіденційності інформації, персональних даних і фінансової системи. Фінансове шахрайство стає дедалі серйознішою глобальною проблемою, оскільки фінансова екосистема тепер розглядається як складна мережа установ і операцій у різних обсягах, валютах і цінностях з різних територіальних місць, з використанням різних інструментів. Фінансова злочинність є складною, багатогранною, національною, географічно необмеженою та часто непомітною, що ускладнює її ідентифікацію, аналіз, оцінку та боротьбу з нею. Негативні наслідки фінансової злочинності позначаються на багатьох сферах. Установи, організації, компанії та окремі особи несуть значні фінансові витрати для запобігання незаконним фінансовим операціям.

Однак, незважаючи на ці заходи, незаконні кошти продовжують циркулювати у фінансовій системі, спричиняючи величезні збитки бізнесу та податкову прогалину, а також негативно впливаючи на економіку країни, інфраструктуру та добробут населення країни. Це, у свою чергу, призводить до дестабілізації національної системи через злочинну, шахрайську діяльність, яку фінансують фінансові злочинці. Тому вивчення тенденцій нелегальної фінансової діяльності зараз є особливо актуальною темою. Це допоможе підвищити обізнаність про фінансове шахрайство, створити спільні бази даних, створити коаліції та знайти ефективні способи покращення спроможності боротися з фінансовими злочинами на національному та глобальному рівнях.

Питання протидії незаконній фінансовій діяльності перебуває в полі зору багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Серед українських науковців проблематику детінізації фінансової діяльності вивчали І. Лещух, О. Резнік,

Ю. Седляр, А. Третьак, О. Тридід та ін. Аналіз літератури також показує, що зусилля сучасних науковців спрямовані на розробку методів і систем регулювання, контролю, попередження, протидії та протидії фінансовим злочинам, а саме: Мюллер В., Мюленберг Д., Палмер Д., Зельтманн У. , Ellmauer С., Demestichas К [47] використовують інженерію знань та онтологію для розслідування злочинів; Роуз К. Дж. [51] відзначає ефективність регулювання ЄС щодо відмивання грошей у частині запровадження обмежень на використання податкових гаваней.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних основ і практичних рекомендацій щодо формування системи санкцій протидії нелегальній фінансовій діяльності.

Досягнення обраної мети обумовило необхідність вирішення таких **завдань:**

- з'ясувати сутність та класифікація незаконної фінансової діяльності;
- охарактеризувати ризики і загрози у сфері протидії нелегальній фінансовій діяльності;
- розглянути інструментарій протидії нелегальній фінансовій діяльності;
- дослідити особливості застосування санкційних механізмів протидії незаконній фінансовій діяльності;
- провести аналіз ефективності санкційної політики у протидії нелегальній фінансовій діяльності;
- оцінити наслідки реалізації нелегальної фінансової діяльності для національної економіки;
- визначити особливості організації протидії незаконній фінансовій діяльності фінансовими та правоохоронними структурами США;
- проаналізувати досвід європейських країн у боротьбі з нелегальною фінансовою діяльністю.

Об'єктом дослідження є система санкцій протидії нелегальній фінансовій діяльності.

Предметом дослідження є теоретичні засади і практичні рекомендації щодо протидії нелегальній фінансовій діяльності.

Методи дослідження. У роботі використано низку загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема: історичний і діалектичний – для з'ясування ключових понять; наукової абстракції, системного підходу – при дослідженні класифікаційних ознак незаконної фінансової діяльності; індукції, абдукції та дедукції – для ідентифікації ризиків і загроз у сфері протидії нелегальній фінансовій діяльності, аналізу та синтезу – для аналізу та оцінки ефективності санкційної політики у протидії нелегальній фінансовій діяльності; групування та узагальнення – для вивчення досвіду зарубіжних країн у боротьбі з нелегальною фінансовою діяльністю; табличний, графічний – для наочного відображення виявлених тенденцій, залежностей і закономірностей.

Наукова новизна одержаних результатів:

– систематизовано за різними класифікаційними ознаками систему ризиків та загроз у сфері протидії нелегальній фінансовій діяльності, зокрема легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Основний зміст роботи. У першому розділі досліджено теоретичні основи протидії незаконній фінансовій діяльності, охарактеризовано інструментарій протидії нелегальній фінансовій діяльності.

Другий розділ розкриває основні санкційні механізми протидії незаконній фінансовій діяльності. Проаналізовано ефективність санкційної політики у протидії нелегальній фінансовій діяльності та наслідки її реалізації для національної економіки.

У третьому розділі розкрито міжнародний досвід протидії незаконній фінансовій діяльності.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (61 найменування на 8 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 87 сторінок, із них основний текст – 73 сторінки, які містять 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІІ НЕЗАКОННІЙ ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність та класифікація незаконної фінансової діяльності

Незаконна фінансова діяльність – це злочинна діяльність, яка здійснюється окремими особами або злочинними організаціями з метою отримання економічної вигоди незаконними методами та способами. Це відноситься до всіх незаконних дій, у яких фінансові системи, установи або інструменти використовуються в незаконних цілях, як правило, для отримання прибутку для злочинців. Фінансові злочини можуть приймати різні форми, від відмивання грошей до шахрайства, зловживань, внутрішньої торгівлі та кіберзлочинності. Фінансова злочинність, яка останнім часом стала гострою проблемою в усьому світі, завдає значної шкоди економіці та суспільству. Доходи від фінансових злочинів становлять значну частину світового ВВП. Через це регулятори постійно розробляють нові тактики боротьби з фінансовими злочинами. Крім того, у міру розвитку технологій злочинці розробляють нові тактики. Найпоширеніші фінансові злочини сьогодні включають фінансування тероризму, відмивання грошей, корупцію та шахрайство [60].

Фінансові злочини можуть мати серйозні наслідки для окремих осіб і суспільства в цілому, включаючи економічну нестабільність, втрату суспільної довіри до фінансових установ і ерозію верховенства права.

Фінансова злочинність є складною проблемою, яка постійно розвивається, і вимагає багатогранного підходу до боротьби з нею. Правоохоронні, регуляторні та фінансові установи відіграють важливу роль у виявленні та запобіганні фінансовим злочинам. Ефективні заходи боротьби з фінансовими злочинами включають посилення правил боротьби з

відмиванням грошей і фінансуванням тероризму, покращення транскордонного співробітництва та використання технологій і аналізу даних для виявлення підозрілої діяльності.

Терористичні організації потребують фінансової підтримки для досягнення своїх цілей, тому збирають кошти через злочинну діяльність, самофінансування та законні ресурси. Фінансові злочини можуть набувати різних форм (див. рис. 1.1), основними з яких є:

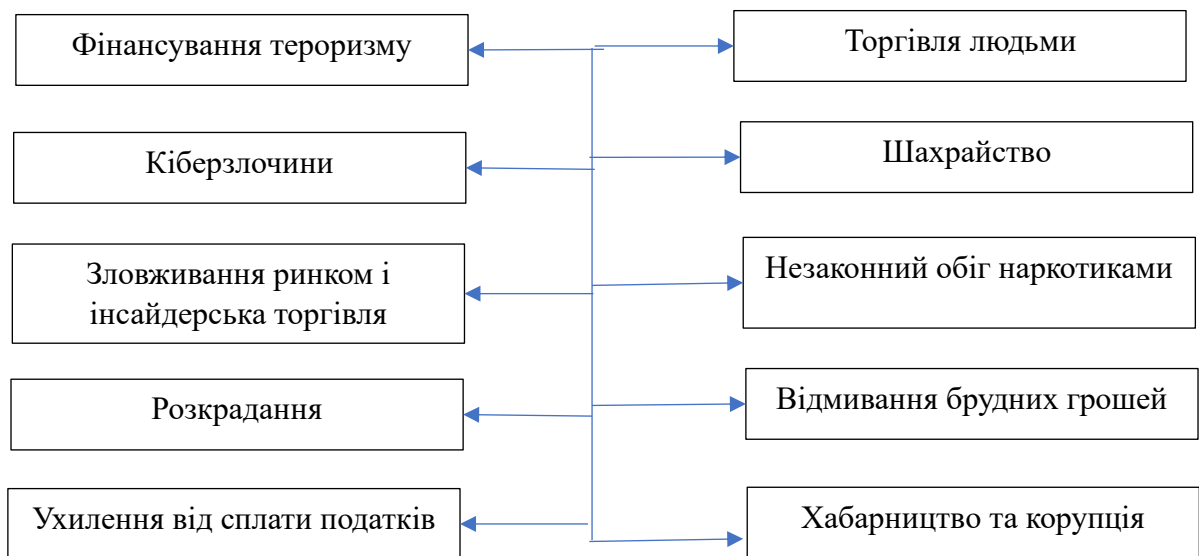

Рис. 1.1. Основні види незаконної фінансової діяльності [60]

Відмивання грошей – це процес, за допомогою якого злочинні доходи перетворюються на легальний дохід. Цей процес зазвичай передбачає низку транзакцій, через які важко відстежити походження коштів. Деякі складні механізми можуть охоплювати різні фінансові установи, окремих бухгалтерів, підставні компанії, консалтингові установи та ін. Ці злочинні організації використовують активи, які дозволяють відмивати гроші та ускладнюють фінансування відмивання грошей у незаконних грошових переказах між країнами та тероризм. У результаті регулюючі органи вимагають від фінансових установ впровадження різноманітних заходів контролю для

запобігання фінансовим злочинам. Їх зазвичай називають «зобов'язаннями по боротьбі з відмиванням грошей». До організацій, які не виконують своїх зобов'язань з протидії відмиванню коштів, застосовують штрафні санкції з боку регуляторів.

Фінансування тероризму – це процес надання коштів або фінансової підтримки особам або групам, які здійснюють терористичну діяльність. Це може включати надання грошей на купівлю зброї або фінансування терористичних атак.

Шахрайство – це форма фінансового злочину, яка передбачає навмисне введення когось в оману з метою особистої або фінансової вигоди. Прикладами шахрайства можуть бути: крадіжка особистих даних, інвестиційне шахрайство та страхове шахрайство.

Електронна злочинність, також відома як кіберзлочинність, – це форма фінансової злочинності, яка передбачає використання комп'ютерів або Інтернету для шахрайських дій. Вона може включати злом комп'ютерних систем для викрадення особистої інформації, шахрайство з кредитними картками або фішинг.

Хабарництво та корупція – фінансові злочини, які передбачають пропозицію або отримання грошей або інших вигод в обмін на послуги або привілеї. Цей вид злочину найчастіше зустрічаємо в чиновницьких кругах, уряді, крупному бізнесі чи інших секторах.

Ухилення від сплати податків – незаконна несплата або неповна сплата податків окремими особами чи компаніями, що виявляється у формі заниження доходів, неправильних відрахувань або приховування активів.

Розкрадання – це крадіжка або привласнення довірених комусь коштів, найчастіше трапляється на робочому місці чи в некомерційних організаціях.

Зловживання ринком і інсайдерська торгівля – це використання внутрішньої інформації для отримання фінансової вигоди або маніпулювання

ринками. Включає інсайдерську торгівлю, поширення неправдивих чуток або маніпулювання курсами акцій.

Інформаційна безпека передбачає захист конфіденційної інформації від несанкціонованого доступу або розголошення. Як правило, охоплює крадіжку особистої інформації, злом комп'ютерних систем або корпоративне шпигунство.

У наукових джерелах на практичних рекомендаціях часто зустрічаємо таке поняття як «незаконні фінансові потоки» [21, С. 8]. Однак не існує єдиної думки щодо визначення цього поняття, оскільки воно охоплює різноманітні дії та види діяльності, що відображають складний і багатогранний характер незаконної міжнародної торгівлі та фінансів [45].

Відсутність чіткого та загальноприйнятого визначення ускладнює аналіз цього явища та, відповідно, вироблення конкретних рекомендацій. Так, економічна комісія ООН для Африки заявила, що відсутність термінологічної ясності обмежує розвиток ефективних політичних заходів [56].

Іншою проблемою є статистична доцільність кількісного визначення незаконних фінансових потоків, що є надзвичайно складним завданням. Це пов'язано з тим, що злочинці навмисно приховують або маскують незаконні фінансові потоки та пов'язані з ними злочини, щоб захиститися від втручання правоохоронних органів. Тому збір достовірної інформації для моделювання злочинної діяльності та необхідних даних для надання точних відповідей також є складним завданням.

Таким чином, незаконні фінансові потоки визначаються в найширшому розумінні як доходи, отримані від таких видів діяльності як:

- корупція, зокрема доходи від крадіжок, хабарництва, розкрадання та розтрати державного майна посадовими особами;
- незаконна торгівля, зокрема доходи від ухилення від сплати податків, недостовірного декларування, фальсифікації звітності та фальсифікації

рахунків-фактур у зв'язку з комерційною діяльністю, а також відмивання грошей через комерційні операції;

- інші серйозні злочини, включаючи злочинні доходи, торгівлю людьми та наркотиками, контрабанду, підробку документів, вимагання та фінансування тероризму [45].

Відмивання грошей є важливим інструментом, який використовується організованою злочинністю для переказу незаконно отриманих доходів і фінансування злочинної діяльності. Крім того, існує тісний зв'язок між корупцією та організованою злочинністю, оскільки обидва явища виникають через однакові обмеження державного управління та законодавства.

Повернення незаконно отриманих активів є важливим у боротьбі з організованою злочинністю та незаконними фінансовими потоками, оскільки воно позбавляє злочинців фінансової вигоди та може служити стримуючим фактором для майбутніх злочинів (через усунення фінансової мотивації злочину). Повернення незаконно отриманих активів також допоможе пом'якшити негативний вплив нефінансових організацій шляхом ліквідації цих активів і реінвестування їх у суспільний добробут і пріоритетні потреби розвитку. Загалом процес повернення активів передбачає судове переслідування, заморожування, конфіскацію, конфіскацію та управління активами, отриманими незаконним шляхом.

За даними Європолу, прибуток організованих злочинних угруповань в ЄС становить 110 мільярдів євро на рік [42]. Розміри корупції щороку становлять близько 120 мільярдів євро. За оцінками Європолу, щороку в ЄС конфіскується близько 1,2 мільярда євро, що еквівалентно 0,009% ВВП ЄС. Для країни з ВВП 200 мільярдів євро (як Фінляндія в 2014 році) це приблизно 17,7 мільйонів євро; для країни з ВВП в трильйон євро (як, наприклад, Іспанія в 2014 році) цей показник становить близько 88,7 млн євро; для країни з ВВП 2,2 трильйона євро (як у Франції в 2014 році), це приблизно 195,2 мільйона євро [42].

На рис. 1.2 представлені дані Світового банку у розрізі розрахованої суми відмитих доходів у всьому світі станом на 2019 рік.

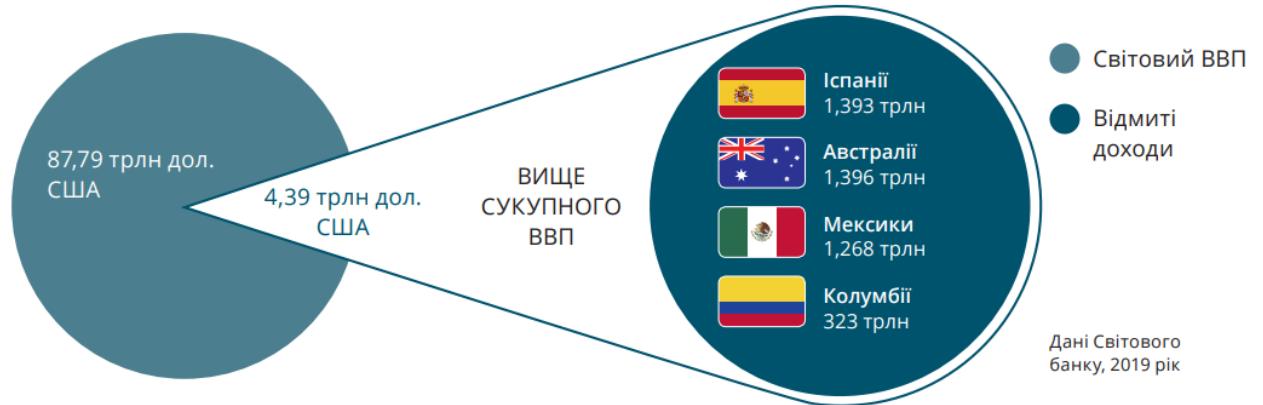

Рис. 1.2. Розраховані суми відмитих доходів у всьому світі станом на 2019 рік [21, С. 9]

Корупція, хабарництво, крадіжки, ухилення від сплати податків та інші незаконні фінансові потоки коштують країнам, що розвиваються, 1,26 трильйона доларів США на рік. Це приблизно розмір економіки Швейцарії, Південної Африки та Бельгії разом узятих, і цього достатньо, щоб 1,4 мільярда людей, які живуть за межею бідності, отримували менше ніж 1,25 долара на день протягом принаймні шести років, щоб підтримувати рівень життя [43].

Для боротьби з незаконними фінансовими потоками розроблено численні міжнародні конвенції та стандарти, створено численні комітети. До них належать конвенції ООН, які встановлюють стандарти, яких повинні дотримуватися всі країни, щоб запобігти різним видам незаконних фінансових потоків. Вони також включають договори або організації з більш обмеженим членством, але які визначають більш детальні заходи, які повинні застосовуватися країнами-членами; Деякі з цих контрактів дозволяють проводити корисні експертні перевірки для забезпечення належної відповідності стандартам. До ключових міжнародних стандартів та рекомендацій варто віднести:

- Конвенція ООН 1988 року про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин [13];
- Міжнародна конвенція ООН 1999 року про боротьбу з фінансуванням тероризму [19];
- Конвенція ООН 2000 року проти транснаціональної організованої злочинності [14];
- Конвенція ООН 2003 року проти корупції [15];
- Сорок Рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) [55].

У 2015 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Аддис-Абебську монетарну програму, яка закликає відповідні міжнародні інституції та регіональні організації оприлюднити оцінки масштабів і структури незаконних фінансових потоків [40; 58]. Відтак Програма сталого розвитку до 2030 року та Цілі сталого розвитку звертаються до країн:

- суттєво скоротити незаконні фінансові потоки та потоки зброї до 2030 року;
- значно зменшити корупцію та хабарництво в усіх їх формах;
- створити ефективні, підзвітні та прозорі інституції;
- покращити мобілізацію внутрішніх ресурсів, зокрема через підтримку країн, що розвиваються;
- підвищити рівень глобальної макроекономічної стабільності;
- посилити пошук і повернення викрадених активів та боротьбу з організованою злочинністю.

ООН також наголошує на необхідності розробки методології оцінки незаконних фінансових потоків для відповідності вимогам до даних Глобальної системи показників сталого розвитку. ЄС і ОЕСР також відіграють ключову роль у визначенні пріоритетів, які країни повинні розглянути для більш ефективної боротьби з відмиванням грошей і фінансування тероризму, необхідності посилення арешту та конфіскації активів, а також у боротьбі з

ухиленням від сплати податків. Додаткові механізми, такі як *Camden Interagency Asset Recovery Network* (Камденська міжвідомча мережа), надають цінну підтримку та дозволяють транскордонний діалог між поліцією та прокуратурою для більш ефективного виявлення активів, пов'язаних з організованою злочинністю та корупцією на високому рівні [39].

1.2. Актуальні ризики і загрози у сфері протидії нелегальній фінансовій діяльності

Міжнародна спільнота визнала боротьбу з нелегальною фінансовою діяльністю, зокрема відмиванням грошей і фінансуванням тероризму головним пріоритетом. Серед цілей цих зусиль є: захист цілісності та стабільності міжнародної фінансової системи, відсікання ресурсів, доступних терористам, і ускладнення для тих, хто займається злочинами, отримання прибутку від їх злочинної діяльності. Унікальне поєднання універсального членства, функцій спостереження та досвіду у фінансовому секторі робить МВФ невід'ємним і важливим компонентом міжнародних зусиль у боротьбі з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму.

МВФ особливо стурбований можливими наслідками відмивання грошей та фінансування тероризму для економік своїх членів. До них належать ризики для надійності та стабільності фінансових інститутів та фінансових систем, зросла волатильність міжнародних потоків капіталу та стримуючий вплив на прямі іноземні інвестиції. Проблема є глобальною; особи, які займаються відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, використовують лазівки та відмінності між національними системами ПБК/ФТ та переміщують свої кошти або через юрисдикції зі слабкою чи неефективною правовою та інституційною базою.

МВФ робить внесок у міжнародну боротьбу з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму кількома важливими способами, що відповідають його основним сферам компетенції. Будучи спільною установою з майже загальним членством, МВФ є природним форумом для обміну інформацією, розробки спільних підходів до проблем і просування бажаної політики та стандартів – усе це має вирішальне значення для боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Крім того, великий досвід МВФ у проведенні оцінок фінансового сектора, наданні технічної допомоги у фінансовому та нефінансовому секторах, а також здійсненні нагляду за економічними системами членів є особливо корисним для оцінки відповідності країни міжнародним стандартам ПБК/ФТ та у розробці а також впровадження програм допомоги країнам-членам у виправленні виявлених недоліків.

На сьогодні окреслено три основні напрями роботи МВФ у сфері ПБК/ФТ [36]:

1. Оцінки: Кожна оцінка сильних і слабких сторін фінансового сектора, що проводиться в рамках Програми оцінки фінансового сектора (FSAP) і Програми офшорних фінансових центрів, повинна включати оцінку режиму ПБК/ФТ юрисдикції. Такі оцінки вимірюють відповідність Рекомендаціям FATF 40+9 відповідно до узгодженої Методології оцінки відповідності Рекомендаціям FATF 40+9, яка також використовується Групою розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), регіональними органами типу FATF (FSRB) та Світовий банк у проведенні їх оцінок.

2. Технічна допомога: Разом зі Світовим банком МВФ надає суттєву технічну допомогу країнам-членам щодо зміцнення їх правової, нормативної, інституційної та фінансової наглядової бази для ПБК/ФТ.

3. Розробка політики: Співробітники МВФ і Світового банку брали активну участь у дослідженні та аналізі міжнародної практики впровадження

режимів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму як основи для надання консультацій щодо політики та технічної допомоги.

Багато методів, які застосовують злочинці для відмивання грошей або фінансування тероризму, включають використання фінансової системи для переказу коштів. Фінансові установи, зокрема банки, найбільш вразливі до зловживань з цією метою. Щоб захистити себе, важливо, щоб фінансові установи мали відповідний контроль і процедури, які дозволяють їм знати особу, з якою вони мають справу. Адекватна належна перевірка нових і існуючих клієнтів є ключовою частиною цих засобів контролю.

Застосування фінансовими установами суворої належної перевірки клієнта (*Customer Due Diligence, CDD*) і високий ступінь прозорості мають вирішальне значення для ефективної боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Належну перевірку клієнта необхідно застосовувати при встановленні ділових відносин або під час підготовки конкретних касових операцій понад певну суму. Належну перевірку клієнта також необхідно застосовувати, якщо фінансові установи підозрюють відмивання грошей або фінансування тероризму.

Нові ризики незаконного фінансування включають зростання кіберзлочинності та кіберзлочинності, яка охоплює різні види незаконної діяльності. Використання кіберзлочинцями грошових мулів ускладнює розслідування правоохоронних органів, розміщуючи на першому рівні діяльності з відмивання грошей осіб, які мало або зовсім не знають про основну предикатну діяльність і які насправді можуть бути жертвами злочину, не знаючи, що їх експлуатують.

Окрім того, що віртуальні валюти є кращим механізмом для купівлі заборонених наркотиків та інших заборонених товарів в Інтернеті та для оплати виконавцям атак програм-вимагачів, вони стають засобом відмивання грошей. Наприклад, глобальні синдикати з відмивання грошей пропонують переміщувати незаконні доходи у віртуальні валюти та через них як інший

спосіб розподілити транзакції, щоб приховати походження брудних грошей. Слідкувати за грошима в країнах, які не встановлюють ефективних вимог ПВК/ФТ для обмінників віртуальної валюти та адміністраторів, є серйозною проблемою для правоохоронних органів США [48, С. 5].

Сполучені Штати продовжують оцінювати, що внутрішні фінансові злочини, за винятком ухилення від сплати податків, генерують приблизно 300 мільярдів доларів доходів від потенційного відмивання. За оцінками, шахрайство, яке охоплює низку злочинів, у тому числі шахрайство проти державних програм, фінансових установ і окремих осіб, приносить більше незаконних доходів, ніж будь-яка інша категорія злочинів. За оцінками, торгівля наркотиками є другим за величиною злочином, який приносить доходи. Професійні відмивачі грошей обслуговують транснаціональні злочинні організації, які займаються всілякою злочинною діяльністю. Вони також часто діють незалежно від злочинців, яким служать, що робить їх власними небезпечними злочинними мережами.

Сучасні ризики та загрози у сфері протидії нелегальній фінансовій діяльності, зокрема легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні включають [22]:

- діяльність конвертаційних центрів та фіктивних компаній, які діють як легальні бізнес-структури і на сьогоднішній день є найпоширенішим інструментом відмивання «брудних» грошей;
- використання нових інформаційних технологій, віртуальних активів з підвищеною анонімністю та неприбуткових організацій для боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму;
- довгострокова процедура вдосконалення законодавства у зазначеній сфері та приведення його у відповідність до міжнародних стандартів;

- непрозорість структури власності юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, відсутність достовірної інформації про структуру власності та відомостей про кінцевих бенефіціарних власників підприємств в єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань;
- недостатня оперативність та надійність надання суб'єктами державного фінансового моніторингу методичного та методичного забезпечення суб'єктам первинного фінансового моніторингу, зокрема рекомендацій та роз'яснень;
- обмеженість кваліфікованих кадрів у сферах державного фінансового моніторингу;
- недостатня професійна кваліфікація суб'єктів системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, зокрема правоохоронних та судових органів, працівників. відповідальний за фінансовий нагляд за суб'єктами первинного фінансового моніторингу;
- розголошення третім особам відомостей, що становлять таємницю фінансового моніторингу;
- неефективна перевірка правоохоронними органами узагальнених матеріалів Державної служби фінансового моніторингу у вказаній сфері;
- неефективне розслідування правоохоронними органами справ про нелегальну фінансову діяльність;
- низька правова обізнаність громадян з відповідних питань;
- інтеграція в легальну економіку злочинців шляхом залучення їх спілників (спільників) до володіння, контролю чи управління суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

Основні чинники, які можуть сприяти поширенню відмивання коштів та фінансування тероризму, охоплюють: стрімкий розвиток нових фінансових

інформаційних технологій і поява віртуальних активів (криптоактивів); фінансову глобалізацію, збільшення швидкості фінансових операцій і значне збільшення кількості фінансових посередників; зростання криміногенної ситуації в Україні, офшоризація економічних відносин та «тінізація» національної економіки; відсутність правового регулювання сфер віртуальних активів та брокерських послуг з купівлі-продажу нерухомості в Україні; недостатню поінформованість учасників системи фінансового моніторингу про ризики у зазначеній сфері.

Зростання кіберзлочинності призвело до зростання нелегальної фінансової діяльності через цифрові канали. Злочинці використовують складні методи, щоб приховати походження незаконних коштів, що ускладнює для органів влади відстеження та запобігання цій діяльності. Криптовалюти зазвичай пропонують вищий рівень анонімності, а ніж традиційні фінансові системи. Це активізувало злочинну діяльність, включаючи атаки програм-вимагачів, транзакції в темній мережі та відмивання незаконних доходів через криптовалюту.

До загроз у сфері протидії нелегальній фінансовій діяльності варто віднести і відмивання грошей на основі торгівлі, коли злочинці використовують торговельні операції для переміщення грошей через кордон і приховування походження коштів. Відмивання грошей у торгівлі передбачає маніпулювання рахунками-фактурами та торговими документами.

Корупція та хабарництво становлять значний ризик, особливо в Україні, де корумповані чиновники можуть стати співучасниками незаконної фінансової діяльності. Регуляторні прогалини та слабе правозастосування, неузгодженість міжнародних та національних норм також є лазівками для злочинців.

Еволюція фінансових продуктів, зокрема поява нових та складних фінансових продуктів, таких як децентралізоване фінансування (DeFi) і незамінні токени (NFT) безумовно ускладнюють моніторинг і регулювання

фінансових транзакцій. За допомогою штучного інтелекту та машинного навчання злочинці маскують незаконну фінансову діяльність.

Питання конфіденційності даних і дотримання вимог Загального регламенту захисту даних (*General Data Protection Regulation* GDPR) є проблемою в рамках дотримання балансу між конфіденційністю даних та боротьбою з незаконною фінансовою діяльністю.

Для ефективної боротьби з цими ризиками та загрозами уряди, фінансові установи та правоохоронні органи повинні постійно адаптувати свої стратегії, використовувати технології, посилювати міжнародну співпрацю та зміцнювати нормативно-правову базу. Ландшафт боротьби з незаконною фінансовою діяльністю є динамічним, і зусилля, щоб випередити злочинців, тривають. Дуже важливо бути в курсі останніх подій і співпрацювати за кордоном для ефективної боротьби з цими загрозами.

1.3. Інструментарій протидії нелегальній фінансовій діяльності

США успішно борються з незаконним фінансуванням, використовуючи широкий спектр потужних інструментів, включаючи санкції, заходи протидії відмиванню коштів, примусові дії, залучення іноземних держав, розвідувальні дані та аналіз, а також тісне партнерство з приватним сектором. На офіційному сайті Управління контролю за іноземними активами (*Office of Foreign Assets Control, OFAC*) розміщені Списки спеціально призначених громадян (*Specially Designated Nationals, SDN*) та Консолідований список санкцій, які не належать до Списку спеціально призначених громадян (*SDN*). Цей консолідований список включає список осіб, які ухиляються від іноземних санкцій, ідентифікаційний список секторальних санкцій, список іноземних фінансових установ, які підпадають під санкції за кореспондентський рахунок або платіжну заборгованість через рахунок, список Палестинської законодавчої

ради, що не входить до *SDN*, санкції на основі меню, що не входять до *SDN* Список і список комуністичних китайських військових компаній, що не належать до *SDN* [49].

OFAC підтримує власний веб-пошуковий сервіс. Пошук у списку санкцій – це один із інструментів, який пропонується для допомоги користувачам у використанні списку *SDN* та/або різноманітних інших списків санкцій; використання пошуку в списку санкцій не замінює проведення належної перевірки. Використання пошуку в списку санкцій не обмежує будь-якої кримінальної чи цивільної відповідальності за будь-які дії, вчинені в результаті такого використання або на основі такого використання.

Міністерство фінансів, часто в координації з федеральними фінансовими регуляторами, державними установами та правоохоронними органами, видає вказівки фінансовим установам та іншим відповідним нефінансовим підприємствам щодо нормативних вимог і очікувань відповідно до *BSA*, допомагаючи підтримувати високоякісний режим звітності. Ці роз'яснення часто застосовують існуючі правила чи вказівки до конкретних фактів і обставин; надати нову інформацію та вказівки щодо останніх змін у регулюванні чи звітності; а також усунення прогалин і вразливостей, виявлених завдяки урядовій співпраці.

Міністерство фінансів США також здійснює взаємодію між державним і приватним секторами, щоб зрозуміти нові бізнес-моделі, а також виявити та усунути перешкоди на шляху розробки та впровадження відповідальних продуктів і послуг, включно з тими, які призначені для підвищення відповідності. Інновації у фінансових технологіях (*FinTech*) і технології для відповідності нормативним вимогам (*RegTech*) потенційно можуть посилити відповідність вимогам ПБК/ФТ і зменшити витрати. Політики та регулятори США підтримують розробку відповідальних додатків *FinTech* і *RegTech*, які сприяють досягненню цілей політики, зокрема захисту цілісності фінансової

системи за допомогою ефективних засобів контролю протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму та сприянню фінансовій доступності.

Незаконні транзакції часто важко відрізнити від законної повсякденної фінансової діяльності. Цей виклик поширюється на діяльність окремих прихильників терористів, які здійснюють перекази коштів зі своїх особистих рахунків; мережі закупівель зброї масового знищення, які нагадують законну торгівлю в галузях, які часто є високотехнічними; професійні відмивачі грошей і співучасники.

Безумовно органи влади США працюють над вирішенням цієї проблеми, використовуючи повний спектр інструментів і повноважень, включаючи регулярну взаємодію та обмін інформацією з фінансовими установами США. Потенційні та реальні ризики, на які потрібно швидко реагувати, охоплюють:

- постійно зростаюче використання віртуальних валют з одночасною відсутністю належного регулювання та нагляду за постачальниками віртуальних валют у багатьох іноземних юрисдикціях;
- співучасть інсайдерів у фінансових установах, які сприяють ухиленню від санкцій і відмиванню грошей;
- торговці-співучасники, що сприяють відмиванню грошей;
- вербування осіб, які цього навіть не підозрюють, для цілей відмивання грошей чи фінансування тероризму.

Сильна, діюча та ефективна система ПВК/ФТ допомагає не допускати у фінансову систему незаконних суб'єктів і дозволяє владі США відстежувати та переслідувати тих, кому вдасться «проскочити». У 1970 році разом із Законом про банківську таємницю (*The Bank Secrecy Act, BSA*) Сполучені Штати запровадили правила боротьби з відмиванням грошей, і з того часу Міністерство фінансів працювало над тим, щоб законодавство США розвивалося разом із фінансовими загрозами. Наприклад, у травні 2018 року фінансові регулюючі органи почали перевіряти та застосовувати правило належної перевірки клієнтів Міністерства фінансів 2016 року, яке, серед

іншого, додає нову вимогу до охоплених фінансових установ ідентифікувати та перевіряти інформацію про бенефіціарну власність, коли компанії відкривають рахунки. Це правило є значним кроком у покращенні фінансової прозорості та запобіганні зловживанню злочинцями та терористами компаніями для маскуванню своєї незаконної діяльності та відмивання доходів, отриманих незаконним шляхом [48, С. 9].

У більш широкому плані Міністерство фінансів та його міжвідомчі партнери наразі працюють над визначенням шляхів підвищення ефективності запобіжних заходів ПВК/ФТ. Сюди входить Робоча група Міністерства фінансів і федеральних банківських агентств з *BSA/AML*, яка вивчає шляхи модернізації регуляторного режиму таким чином, щоб підтримувати зусилля фінансових установ спрямовувати свої ресурси на вирішення сфер найвищого ризику для незаконної фінансової діяльності.

Консультативна група Закону про банківську таємницю (*The Bank Secrecy Act Advisory Group, BSAAG*), який очолює *FinCEN* і складається з представників фінансових установ, торгових груп і правоохоронних органів, уже вживає зусиль для отримання відгуків щодо можливостей покращення структури *BSA*. Міністерство фінансів також проводить роз'яснювальну роботу з фінансовими установами та підприємствами у секторі фінансових технологій і регуляторних технологій, щоб зрозуміти й оцінити потенціал технологічних інновацій, які виходять на ринок.

Стратегічний план CFTC на 2014–2018 фінансові роки включає чотири цілі, які неявно включають стримування незаконного фінансування [48, С. 109]:

- Ціль 1: цілісність і прозорість ринку
- Ціль 2: Фінансова чесність та уникнення системного ризику
- Ціль 3: Комплексне правозастосування
- Ціль 4: Внутрішнє та міжнародне співробітництво та координація.

Висновки до розділу 1

Незаконна фінансова діяльність – це злочинна діяльність, яка здійснюється окремими особами або злочинними організаціями з метою отримання економічної вигоди незаконними методами та способами. Це відноситься до всіх незаконних дій, у яких фінансові системи, установи або інструменти використовуються в незаконних цілях, як правило, для отримання прибутку для злочинців. Фінансові злочини можуть приймати різні форми, від відмивання грошей до шахрайства, зловживань, внутрішньої торгівлі та кіберзлочинності.

До незаконних фінансових потоків відносять такі види діяльності як:

- корупція, зокрема доходи від крадіжок, хабарництва, розкрадання та розтрати державного майна посадовими особами;
- незаконна торгівля, зокрема доходи від ухилення від сплати податків, недостовірного декларування, фальсифікації звітності та фальсифікації рахунків-фактур у зв'язку з комерційною діяльністю, а також відмивання грошей через комерційні операції;
- інші серйозні злочини, включаючи злочинні доходи, торгівлю людьми та наркотиками, контрабанду, підробку документів, вимагання та фінансування тероризму.

До загроз у сфері протидії нелегальній фінансовій діяльності відносять діяльність конвертаційних центрів та фіктивних компаній, які діють як легальні бізнес-структури, використання нових інформаційних технологій, віртуальних активів з підвищеною анонімністю та неприбуткових організацій для боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, відмивання грошей на основі торгівлі, коли злочинці використовують торговельні операції для переміщення грошей через кордон і приховування походження коштів. Відмивання грошей у торгівлі передбачає маніпулювання рахунками-фактурами та торговими документами.

США та інші розвинені країни успішно протидіють незаконній фінансовій діяльності, використовуючи широкий спектр потужних інструментів, включаючи санкції, заходи протидії відмиванню коштів, примусові дії, залучення іноземних держав, розвідувальні дані та аналіз, а також тісне партнерство з приватним сектором.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

2.1. Санкційні механізми протидії незаконній фінансовій діяльності

Механізми санкцій для боротьби з незаконною фінансовою діяльністю є важливою частиною стратегії багатьох країн і міжнародних організацій у сфері боротьби з фінансовими злочинами та відмиванням грошей. Ось деякі з основних механізмів санкцій, які використовуються на практиці:

Заборона фінансових операцій: одним із способів боротьби з незаконною фінансовою діяльністю є заборона фінансових операцій, які можуть бути пов'язані зі схемами відмивання грошей або іншими видами фінансових злочинів. Це може включати блокування банківських рахунків, заборону грошових переказів, обмеження кредитування тощо.

Вимоги до звітності та ідентифікації клієнтів: банки та інші фінансові установи повинні встановити стандарти звітності та вимоги до ідентифікації клієнтів для виявлення незаконних фінансових операцій. Ця норма допомагає виявляти та блокувати спроби відмивання грошей та фінансування тероризму.

Фінансові санкції: уряди можуть накладати фінансові санкції на осіб, компанії або країни, звинувачених у незаконній фінансовій діяльності. Ці санкції можуть включати заморожування активів і заборону торгівлі та фінансування.

Торговельні обмеження: санкції можуть включати обмеження торгівлі з країнами або організаціями, залученими до незаконної фінансової діяльності, що зменшує їхній доступ до товарів і ресурсів.

Міжнародне співробітництво: боротьба з незаконною фінансовою діяльністю вимагає міжнародного співробітництва. Країни спільно

розробляють стандарти та угоди, спрямовані на обмін інформацією та спільну боротьбу з фінансовими злочинами.

Обмін інформацією: покращення обміну інформацією між державним і приватним секторами, а також з іноземними партнерами може допомогти виявити та припинити незаконну фінансову діяльність.

Законодавство та правові дії: посилення законодавства та застосування кримінального переслідування є важливими складовими боротьби з незаконною фінансовою діяльністю. Посилення правопорядку та накладання відповідних покарань може виконувати функцію запобігання таким діям.

Удосконалення систем внутрішнього контролю: фінансові установи повинні вдосконалити свої системи внутрішнього контролю для виявлення та запобігання незаконним фінансовим операціям. Це може включати відповідне навчання персоналу та впровадження систем моніторингу та звітності.

Ці механізми санкцій використовуються разом для ефективної боротьби з незаконною фінансовою діяльністю та відмиванням грошей. Вони допомагають підтримувати чистоту фінансової системи та запобігати незаконним фінансовим операціям.

Уряди та багатонаціональні організації вводять економічні санкції, щоб спробувати змінити стратегічні рішення державних і недержавних діячів, які загрожують їхнім інтересам або порушують міжнародні норми поведінки. Критики вважають, що санкції часто погано продумані та рідко успішно змінюють досягнення поставлених цілей, тоді як прихильники стверджують, що останніми роками вони стали більш ефективними та залишаються важливим інструментом зовнішньої політики. Санкції були визначальною рисою відповіді Заходу на кілька геополітичних викликів, включаючи ядерну програму Північної Кореї та вторгнення росії в Україну. В останні роки Сполучені Штати розширили використання санкцій, застосовуючи їх і посилюючи проти противників в Ірані, Росії, Сирії та Венесуелі.

Хоча санкції є формою втручання, вони зазвичай розглядаються як менш витратний і менш ризикований курс дій між дипломатією та війною. Політики можуть розглядати санкції як відповідь на зовнішню кризу, коли національні інтереси є менш ніж життєво важливими або коли військові дії є неможливими. Лідери час від часу вводили санкції, коли вони оцінювали більш каральні заходи. Наприклад, Рада Безпеки ООН запровадила комплексні санкції проти Іраку лише через чотири дні після вторгнення Саддама Хусейна в Кувейт у серпні 1990 року. Рада Безпеки дозволила застосування військової сили лише через кілька місяців.

Європейський Союз запроваджує санкції як частину своєї Спільної зовнішньої політики та політики безпеки. Оскільки ЄС не має спільних військових сил, багато європейських лідерів вважають санкції найпотужнішим інструментом зовнішньої політики співдружності. Політика санкцій повинна отримати одностайну згоду держав-членів у Раді Європейського Союзу, органі, який представляє лідерів ЄС.

З моменту свого заснування в 1992 році ЄС накладав санкції понад тридцять разів (на додаток до тих, які були встановлені ООН). Аналітики кажуть, що комплексні санкції, накладені блоком на Іран у 2012 році, які він пізніше скасував у 2015 році в рамках ядерної угоди, стали поворотним моментом для ЄС, який раніше намагався обмежити санкції конкретними особами чи компаніями [59]. Окремі держави ЄС також можуть самостійно вводити суворіші санкції в межах своєї національної юрисдикції.

При оцінці санкцій слід враховувати наступне:

Динаміка кожного історичного випадку дуже різна. Санкції, ефективні в одних умовах, можуть бути неефективними в інших залежно від незліченних факторів. Програми санкцій із відносно обмеженими цілями, як правило, мають більше шансів на успіх, ніж програми з великими політичними амбіціями. Крім того, санкції можуть досягти бажаного економічного ефекту, але не змінити поведінку. Санкції ООН щодо Афганістану в 2000 і 2001 роках

завдали великих збитків, але не змусили режим Талібану видати Усаму бен Ладена.

Санкції часто змінюються з часом. Класичною ілюстрацією цього є режим США щодо Ірану. За винятком короткого періоду в 1980-х, Вашингтон запровадив санкції проти Тегерана з моменту захоплення заручників США в 1979 році. Однак масштаби цих заходів і логіка, що стоїть за ними, кардинально змінилися.

Можна визначити лише кореляції, а не причинно-наслідкові зв'язки. Наприклад, багато хто вважає, що санкції ООН, накладені на Ліберію в 2003 році, допомогли спричинити крах режиму Чарльза Тейлора, але будь-яка кількість внутрішніх і міжнародних чинників могла зіграти більш вирішальну роль.

Важливою є порівняльна корисність санкцій, а не просто те, чи досягли вони своєї мети. Можливо, санкції США та ЄС проти Росії не поклали край її збройної агресії проти України, але інші варіанти дій, зокрема бездіяльність, могли бути гіршими (і коштувати дорожче). У деяких випадках санкції можуть бути просто виразом ганьби [59].

Традиційно санкції забороняють лише корпораціям і громадянам країни чи регіону вести бізнес із організацією, що внесена до чорного списку (на відміну від санкцій ООН, які є глобальними за своєю природою). Однак екстериторіальні санкції (іноді їх називають вторинними санкціями або вторинним бойкотом) призначені для обмеження економічної діяльності урядів, підприємств і громадян третіх країн. У результаті багато урядів вважають ці санкції порушенням свого суверенітету та міжнародного права.

Міжнародні стандарти щодо боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та розповсюдження зброї масового знищення (рекомендації FATF) містять окремі норми, які регламентують порядок застосування санкцій [55], зокрема:

Рекомендація 6. Цільові фінансові санкції, пов'язані з тероризмом та фінансуванням тероризму

Країни повинні створити системи цільових фінансових санкцій для забезпечення виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо запобігання та боротьби з тероризмом і фінансуванням тероризму. Резолюції вимагають від країн негайно заморозити кошти чи інші активи та забезпечити, щоб жодні кошти чи активи не були доступні, прямо чи опосередковано, будь-якій фізичній чи юридичній особі, яка (i) була визначена Радою Безпеки ООН відповідно до Розділу VII Статуту ООН, включаючи Резолюцію Ради Безпеки ООН 1267 (1999) та її наступні резолюції; або (ii) визначені країною відповідно до Резолюції 1373 (2001).

7. Цільові фінансові санкції, пов'язані з розповсюдженням зброї масового знищення

Країни повинні запровадити цілеспрямовані фінансові санкції, щоб забезпечити виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо запобігання, боротьби та боротьби з розповсюдженням зброї масового знищення та її фінансуванням. Ці резолюції вимагають від країн негайно заморозити кошти чи інші активи та гарантувати, що жодні кошти чи інші активи не будуть доступні, прямо чи опосередковано, на користь будь-якої фізичної чи юридичної особи, призначеної для прийняття Радою Безпеки ООН відповідно до глави VII Статуту ООН.

35. Санкції

Країни повинні забезпечити наявність ряду ефективних, пропорційних і стримуючих кримінальних, цивільних або адміністративних санкцій, застосованих до осіб або організацій, на яких поширюються Рекомендації 6 і 8-23, які не дотримуються вимог щодо боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Санкції повинні застосовуватися не лише до фінансових установ і певних нефінансових установ і професій, а й до їхніх директорів і вищого керівництва [20].

У вересні 2022 року в Україні ухвалили Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення регулювання кінцевої бенефіціарної власності та структури власності юридичних осіб», який спрощує порядок подання інформації, необхідної для здійснення фінансового спостереження [8]. А вже через рік – у вересні 2023 року Кабінет міністрів вніс до Верховної Ради додатковий законопроект щодо приведення законодавства України у відповідність зі стандартами FATF. Документом пропонується додати Росію до національного переліку країн, які не співпрацюють у боротьбі з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму, і заборонити надавати кошти, активи, фінансові чи інші пов'язані послуги підсанкційним особам [24].

У травні 2023 року НБУ прийняв Положення про реалізацію спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), яке визначає порядок та поширюються на таких суб'єктів реалізації санкцій:

- 1) банки України та філії іноземних банків;
- 2) небанківські установи (страховики (перестраховики), кредитні спілки, ломбарди, інші фінансові установи, реєстрацію та/або ліцензування яких здійснює Національний банк України; страхові (перестрахові) брокери; інші юридичні особи, які не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк; оператори платіжних систем; оператори поштового зв'язку, які надають фінансові платіжні послуги та/або послуги поштового переказу, та/або послуги з торгівлі валютними цінностями в готівковій формі; філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України) [23].

Суб'єкти реалізації санкцій зобов'язані:

- 1) відмовитися від установлення ділових відносин із санкційними особами, до яких застосовано санкцію “інші санкції, що відповідають принципам їх застосування, встановленим Законом України “Про санкції” (заборона на встановлення ділових контактів)” [9];

2) зупинити фінансові операції санкційних осіб, до яких застосовано санкцію “інші санкції, що відповідають принципам їх застосування, встановленим [9] (зупинення фінансових операцій)” та фінансові операції, що здійснюються від імені/на користь таких санкційних осіб;

3) зупинити фінансові операції за рахунками санкційних осіб, до яких застосовано санкції “інші санкції, що відповідають принципам їх застосування, встановленим [9] (зупинення операцій за рахунками фізичної особи)” або “інші санкції, що відповідають принципам їх застосування, встановленим [9] (зупинення операцій за рахунками юридичної особи)”;

4) ужити заходів щодо запобігання виведенню за межі України капіталу санкційними особами, до яких застосовано санкцію “запобігання виведенню капіталів за межі України”;

5) зупинити виконання економічних та фінансових зобов’язань на користь санкційних осіб, до яких застосовано санкцію [23].

Проведене Київською школою економіки разом з Міжнародною робочою групою Єрмака-Макфола дослідження з питань обходу санкцій російськими компаніями та використання імпорتنих компонентів у багатьох моделях безпілотників свідчить про гостру проблему недотримання санкційних режимів та використання все нових механізмів обходу санкцій. Незважаючи на санкції, торгівля критично важливими компонентами зросла на 19% до 7,2 млрд. дол. США за перші п’ять місяців 2023 року порівняно з 6,1 млрд. дол. США за той самий період 2022 року. Загальний обсяг торгівлі за 2022 рік склав 15,8 млрд. дол. США. Найбільшими виробниками за перші п’ять місяців 2023 року були *Texas Instruments*, *Analog Devices*, *STMicroelectronics* і *Microchip Technology Inc.* і *Hemisphere GNSS* [46].

Основними постачальниками є Китай, Туреччина та Об’єднані Арабські Емірати, 67% комплектуючих надходять із Китаю. Росія використовує витончену тактику ухилення від санкцій, включаючи незаконні мережі, підставні компанії та фіктивні транзитні операції. Обхід обмежень стає ще

більш серйозним через офшорне виробництво та неадекватні процедури дотримання санкцій.

Рекомендації експертів щодо посилення санкцій:

1. Координація санкцій у рамках санкційної коаліції: запровадження централізованого формату складання списків юридичних та фізичних осіб, щодо яких застосовуються санкції, та товарів подвійного використання та покращення обміну інформацією між країнами коаліції.

2. Посилення експортного контролю: розширити категорії санкційних товарів на основі 6-значних кодів Гармонізованої системи (*HS*) і посилити контроль над товарами подвійного використання.

3. Поліпшення корпоративної відповідності: зміцнення співпраці між виробниками компонентів і органами влади, запровадження чітких і обов'язкових внутрішніх інструкцій щодо відповідності.

4. Підвищення підзвітності: Уряди повинні розслідувати діяльність авторитетних компаній, щоб продемонструвати свою послідовність у застосуванні санкцій.

5. Ефективніше використання існуючих установ і механізмів: використання рекомендацій з протидії відмиванню грошей (*AML*) і регулювання фінансового сектора для відстеження непрозорих структур власності та динамічних змін осіб, залучених до ухилення від санкцій.

Ухвалення цих рекомендацій дозволить міжнародному співтовариству суттєво покращити режим експортного контролю, запобігти порушенням санкцій та обмежити можливості росії продовжувати агресійну війну проти України [46].

2.2. Аналіз ефективності санкційної політики у протидії нелегальній фінансовій діяльності

Міжнародна та національна боротьба з фінансуванням тероризму продемонструвала, що терористи та терористичні організації використовують

некомерційний сектор для отримання та переміщення коштів, надання матеріально-технічної підтримки, сприяння вербуванню терористів або іншим чином підтримують терористичні організації та операції.

Це означає, що некомерційні організації можуть використовуватися як пряме джерело доходу та як прикриття для переміщення коштів між країнами в складних програмах відмивання грошей або фінансування тероризму. Також їх можна використовувати для прикриття пересування терористів, їх організаційного забезпечення тощо. Це означає, що використання неприбуткових організацій для фінансування може мати різні форми.

Досить поширеним прикладом однієї з цих форм є створення некомерційних організацій із заявленими благодійними цілями, які фактично служать лише для переказу коштів терористам або терористичній організації. Іншою можливістю є проникнення терористів або їхніх прихильників у некомерційну організацію, створену для цілком законних гуманітарних чи благодійних цілей. Займаючи керівні посади в неприбутковій організації, такі особи можуть перераховувати частину зібраних коштів на благодійність для прямої чи опосередкованої підтримки терористів або терористичної організації. Іноді це відбувається без прямого відома засновників, керівництва та працівників самої неприбуткової організації.

Що стосується фінансування терористичних організацій, які діють на непідконтрольних українській владі територіях Донецької та Луганської областей, то некомерційні організації можуть використовуватися для отримання фінансової підтримки від ДНР/ЛНР. Некомерційні організації використовують заборонені на території України небанківські електронні платіжні системи («WebMoneyTransfer», «Money.Yandex.ru», «QIWI Wallet») для проведення неконтрольованих фінансових операцій для відмивання коштів/фінансування тероризму.

Використання механізмів конвертації та викупу електронних коштів за допомогою онлайн-обмінників дозволяє приховати дані про власників

електронних гарантів та рух коштів між платіжними системами та банківськими установами, а також терористичними та сепаратистськими угрупованнями.

Крім того, некомерційні організації можуть проводити «нульові ICO» (ініціаційні пропозиції, також відомі як «первинні пропозиції монет»). Це відносно нова форма інвестицій, яка тісно пов'язана з технологією блокчейн і криптовалютами. Даний метод полягає в розробці примітивного проекту ICO особою (ініціатором) зі штаб-квартирою в регіоні, звідки необхідно вивести кошти [10].

Найпоширенішими ознаками ризику використання неприбуткових організацій для протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму є:

- введення в оману, створення фіктивних неприбуткових організацій;
- фрагментація фінансових операцій за участю неприбуткових організацій;
- проведення фінансових операцій за участю неприбуткових організацій без належного пояснення суті таких операцій;
- перерахування коштів неприбутковим організаціям на користь юридичних осіб, діяльність яких не має спільних інтересів;
- участь у фінансуванні закупівлі товарів подвійного призначення;
- здійснення діяльності неприбуткових організацій у районах, прилеглих до ведення бойових дій;
- перерахування коштів на користь осіб, пов'язаних з неприбутковими організаціями;
- витрачання некомерційних коштів без надання належної звітності про їх використання;
- використання третіх осіб для відкриття банківських рахунків некомерційних організацій, що діють від їх імені;

- витрати неприбуткових організацій не відповідають заявленим напрямкам діяльності;
- участь у діяльності неприбуткових організацій осіб, причетних до вчинення злочинів;
- фіктивна діяльність неприбуткових організацій.

У фінансових колах побуває думка, що криптовалюта та інші цифрові активи є зручним інструментом для фінансових злочинів. Найбільша криптобіржа *Binance* відстежує транзакції, стежить за використанням криптовалют і розслідує інші можливі незаконні дії. Завдяки тісній співпраці з українськими правоохоронними органами керівництву біржі вдалося виявити кількох злочинців, які використовували криптовалюту для фінансування російських військових угруповань. Хоч точних даних щодо кількості заблокованих транзакцій немає, але можна стверджувати, що йдеться про тисячі заблокованих транзакцій, пов'язаних із незаконною фінансовою діяльністю.

Binance є найбільшою біржею криптовалют, тому варто звернути увагу на загальний обсяг транзакцій. Сьогодні біржа є найбільшим процесором криптовалютних транзакцій у світі, а кількість користувачів у кілька разів перевищує кількість інших платформ. Паралельно з власними системами моніторингу біржі ми використовуємо послуги провідних компаній з аналізу блокчейнів, таких як *Elliptic Ltd.*, *Shainalysis* і *TRM Labs*, для пошуку та виявлення ризикованих транзакцій. Незважаючи на це, фахівці біржі освоюють нові інструменти моніторингу фіатних операцій, які також використовують міжнародні фінансові бази даних.

З технічної точки зору біржа має системи, які дозволяють відстежувати, звідки користувачі здійснюють свої облікові записи. Це дозволяє виявити заборонені та незаконні операції. *Binance* повністю відповідає концепції «Знай свого клієнта» (KYC).

Окрім того, сучасні аналітичні інструменти роблять кожну транзакцію публічною, і біржа може негайно виявити рух мільйонів доларів. Публічний блокчейн дозволяє використовувати дуже ефективні інструменти для моніторингу та розслідування транзакцій на рівні правоохоронних органів.

Сьогодні можна з упевненістю сказати, що криптовалюта не є придатним інструментом для фінансових злочинців або несанкціонованих користувачів, які хочуть таким чином переказати великі суми грошей. Такі події можна відразу помітити і кошти заморозити.

На сьогодні українські правоохоронні органи достатньо підготовлені для розслідування незаконної діяльності з використанням криптовалют. Але запровадження нових рівнів регулювання, як це відбувається в Україні, залучає не лише більшу кількість користувачів, а й більшу кількість компаній, зацікавлених у побудові легального бізнесу.

Нові регуляторні норми цієї галузі не тільки дозволяють більш ефективно боротися з незаконною діяльністю, але й допомагають захистити звичайних користувачів, наприклад, від наслідків банкрутства криптокомпаній або будь-яких проблем з використанням цифрових активів [17].

У Національній оцінці ризиків серед ключових ризиків системи протидії відмиванню грошей/фінансуванню тероризму зазначено такий ризик, як відтік фінансового капіталу з країни [10]. Відтік капіталу зазвичай відбувається в грошовій формі і відбувається двома основними шляхами:

- шляхом легального переказу грошей з однієї країни в іншу;
- незаконним способом з порушенням національного грошового та зовнішньоторговельного законодавства.

Відтік фінансового капіталу пов'язаний, з одного боку, з низьким рівнем довіри та поваги до держави в цілому, державних інститутів і національної фінансової системи, а з іншого боку, з нездатністю цих державних інститутів ефективно здійснювати свої повноваження.

Основними причинами відтоку капіталу з країни є:

- небажання сплачувати податки через відчуття неефективного використання бюджетних коштів у майбутньому або їх розкрадання та складних адміністративних процедур щодо податків та інших платежів, які часто змінюються, або ж свідоме ухилення від сплати податків;
- низька частка доданої вартості у створюваній продукції, ресурсорієнтований експорт, у тому числі у продукції рослинництва в аграрному секторі, що не сприяє формуванню зацікавленості у вдосконаленні виробничих процесів чи розвитку місцевих громад;
- низький рівень захисту прав інвесторів та інвестицій;
- існування шахрайських систем використання іноземного фінансування;
- відсутність традицій меценатства.

Основними джерелами тіньових фінансових потоків на підтримку терористів в Україні є:

- діяльність окремих груп із забезпечення необхідними ресурсами (в тому числі коштами) незаконних збройних формувань в окремих районах Донецької та Луганської областей;
- кошти, отримані від корупційних діянь, розкрадання та привласнення державних коштів і майна;
- кошти, отримані від вітчизняних фінансово-промислових груп (виявлено фінансування терористів в окремих районах Донецької та Луганської областей через керівництво мережею АЗС, що входить до складу однієї з ФПГ);
- дохід від продажу контрабандної та/або контрафактної продукції;
- кошти, отримані від знищення промислових об'єктів у непідконтрольних Україні Донецькій та Луганській областях (знищення промислових об'єктів з метою отримання доходу від реалізації брухту чорних і кольорових металів);

– надання нових специфічних нелегальних послуг, зокрема сприяння в оформленні статусу внутрішньо переміщеної особи з метою отримання соціальних виплат відповідно до законодавства України [26].

Проведена національна оцінка ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму дозволила виявити такі канали незаконного переміщення коштів:

- перерахування коштів на карткові рахунки терористів (сепаратистів);
- фінансова підтримка з боку суб'єктів господарювання так званих вищих посадових осіб на тимчасово окупованих територіях;
- наявність конвертаційних центрів;
- збір коштів у соціальних мережах під виглядом благодійної допомоги;
- перекази коштів через платіжні системи.

22 лютого 2023 року Україна запровадила секторальні санкції проти фінансових установ російської федерації. Як пояснив голова НБУ Андрій Пишний, такий крок є «повним обмеженням доступу фінансових установ російської федерації до ринків і активів в Україні» [30].

Обмеження стосуються банків, кредитних організацій, операторів платіжних систем, професійних учасників фондового ринку, страхових компаній, інвестиційних фондів та інших постачальників фінансових послуг, зареєстрованих або заснованих в російській федерації. Тобто для всього фінансового сектора рф.

На думку голови НБУ, ми повинні послабити його всіма доступними засобами. Саме фінансовий сектор є стратегічним «донором» цієї війни. Поки вона працює, російська фінансова система ефективно виконує свої функції, залишається стійкою до криз і залишається захищеною від значного впливу

санкцій країн-партнерів G7, оскільки забезпечує простір для маневру та ухилення від цих санкцій.

Крім того, фінансові установи беруть безпосередню участь у реальному зміцненні російської армії, коли вони надають гарантії виробникам зброї згідно з Положенням про оборону РФ, допомагають реалізувати зарплатні проекти або надають житло військовослужбовцям. Тому ми повинні бути рішучими і перерізати всі «нитки», які ще можуть простягнутися через кордон між Україною та російською федерацією.

Наразі США, ЄС, Великобританія, Канада та інші партнери запровадили комплексні блокуючі санкції, заборону транзакцій і відключення від системи SWIFT лише проти деяких російських банків і фінансових установ. НБУ дотримується позиції, згідно з якою повне блокування має поширюватися на всі банки та ключові установи російського ринку, за винятком банку зі спеціальною ліцензією на обмежене коло операції з несанкційними товарами. Тільки так можна забезпечити можливість ефективного контролю за операціями з резидентами РФ і мінімізувати ризики обходу санкційних обмежень [30].

Усі можливі обмеження санкцій перелічені у статті 4 Закону України «Про санкції» [9]. До них належать ті, що забороняють особі вільно користуватися власністю (блокування активів) та привласнювати майно, обмежують підприємницькі та економічні можливості, унеможливають в'їзд і перебування на території України тощо.

Рішення про застосування санкцій приймає Рада національної безпеки і оборони України, яка і контролює їх виконання. Це рішення разом із додатками, проектом указу та пояснювальною запискою передають на підпис Президенту, відтак підписаний указ Президента вводить в дію рішення РНБО. Процедура накладання санкцій в Україні показана на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Процедура накладання санкцій в Україні [30]

Відтоді, як росія почала повномасштабну війну проти України, країни-союзники запровадили санкції проти приблизно 10 000 осіб, відповідальних за війну в Україні. Серед іншого вони передбачають заморожування коштів і активів російських бізнесменів і людей, наближених до влади. Ці люди все ще заробляють гроші в російській федерації, але не можуть витратити їх у більшій частині світу або володіти своєю розкішною нерухомістю, такою як вілли та яхти в цих країнах. Для деяких з них єдиний вихід – витратити гроші всередині росії – наприклад, купити інші компанії або частки в них.

Великобританія йде далі у своїх спробах ізолювати російських можновладців: вона пропонує пожертвувати заблоковані кошти підсанкційних олігархів на користь України. Наприкінці 2022 року Канада арештувала активи підсанкційного олігарха Романа Абрамовича та заявила про намір передати їх для відновлення України. Однак, хоча активи російської держави чи російських олігархів були конфісковані в багатьох країнах, існують правові та

політичні труднощі з конфіскацією цих активів або їх передачі Україні. Західні уряди, зокрема, думають про те, щоб збалансувати це із захистом прав власності.

Введені на початку війни обмеження на імпорт і масовий вихід міжнародних компаній з РФ призвели до руйнування логістики в країні. Через це росіяни майже одразу відчували дефіцит базових речей: паперу, засобів особистої гігієни, побутової техніки тощо. Крах ланцюжків поставок призвів до зростання собівартості продукції, а отже, до зростання цін для кінцевих споживачів. Однак ще в березні 2022 року росія знайшла спосіб обійти обмеження – через паралельний імпорт, тобто коли російські компанії купують заборонений продукт у інших компаній, які раніше купували його легально. Станом на кінець квітня 2023 року паралельний імпорт до РФ склав понад \$20 млрд і призвів до дефіциту запасів у сусідніх країнах [29]. На жаль, за такого режиму країна-агресор змогла відновити імпорт як побутових товарів (правда, не всіх), так і деяких товарів оборонного призначення або їх комплектуючих.

2.3. Наслідки реалізації нелегальної фінансової діяльності для національної економіки

Незаконна фінансова діяльність негативно впливає на реальний сектор економіки, особливо на обсяги виробництва, рівень споживання, заощадження, ділову активність, відносні ціни, зайнятість та економічне зростання. Це явище також руйнує фінансовий сектор, його ліквідність, репутацію та фінансову стабільність. Негативні наслідки відмивання грошей проявляються також у сфері державних фінансів у вигляді ухилення від сплати податків в особливо великих розмірах, спотворення механізмів приватизації та викривлення фінансових макроекономічних даних. На монетарний сектор національної

економіки також впливають значні відтоки капіталу, підвищення волатильності процентних ставок і валютних курсів тощо.

Найповніше на сьогодні дослідження впливу злочинного відмивання грошей на різні сфери соціально-економічного життя було проведено робочою групою під головуванням Брігіт Ангер, професора Утрехтського університету (Нідерланди). Це дослідження базувалося на численних публікаціях міжнародних організацій, таких як МВФ, ОЕСР, FATF, а також на джерелах з бази даних економічного пошуку *Econlit* [57].

Підсумковим результатом цих досліджень є висновок про те, що відмивання грошей негативно впливає на реальний сектор, сектор виробництва та споживання, фінансовий, монетарний, соціальний та політичний сектори. Більш детальний аналіз наслідків відмивання незаконних доходів для національної економіки дає можливість поділити їх на короткострокові та довгострокові наслідки за критерієм періоду прояву зазначених наслідків.

Переважає більшість предикатних злочинів має прямий негативний вплив на суб'єктів реальної економіки. Наприклад, одним із найактуальніших видів протиправної діяльності сьогодні є шахрайство. Враховуючи різноманітність проявів цього явища, які до того ж швидко змінюються з часом, оцінити загальну шкоду економіці від шахрайства досить складно.

Зростання рівня шахрайства та економічної злочинності має дедалі більші наслідки для українських компаній, змушуючи їх шукати відповіді на складні запитання: як достатньо гнучко управляти ризиками, щоб відповідати динамічним викликам, що виникають у глобалізованому бізнес-середовищі?

Рівень шахрайства залишається на рекордно високому рівні, і все більше компаній, ніж будь-коли, стикаються з різними формами шахрайства.

Протягом 20 років дослідження глобальної економічної злочинності та шахрайства PwC було одним із провідних світових аналітичних видань про економічну злочинність. Метою Глобального дослідження економічної

злочинності та шахрайства є оцінка ставлення компаній до шахрайства та економічних злочинів та їх впливу на організації в усьому світі [4].

Більше половини українських компаній заявили, що постраждали від шахрайства у 2020 році (51% респондентів). Цей показник вище середньосвітового (47%) і вищий, ніж у 2018 році (48%).

Оцінюючи типи шахрайства, про які повідомляли наші респонденти, незаконне привласнення багатств, хабарництво та корупція були головними пріоритетами. Більше третини респондентів в Україні стикалися з двома-п'ятьма випадками шахрайства за останні 24 місяці. П'ять найпоширеніших видів шахрайства за результатами опитувань вітчизняних суб'єктів бізнесу у 2020 році:

- 47% – незаконне заволодіння майном;
- 47% – хабарництво та корупція;
- 31% – обман клієнтів;
- 31% – кіберзлочинність;
- 31% – шахрайство при закупівлях [4].

У 2018 році відповіді респондентів дещо відрізнялися (див. рис. 2.2).

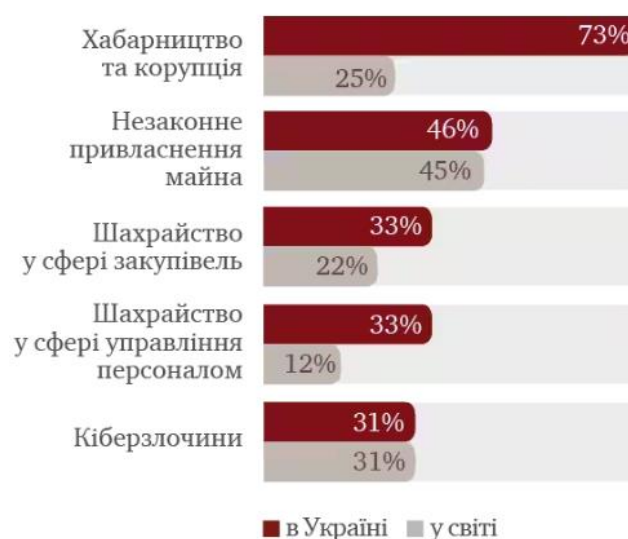

Рис. 2.2. Найпоширеніші види шахрайства в Україні та у світі, 2018 рік

Щодо вартості шахрайства, або суми приблизних збитків від шахрайських схем, респондентами були названі такі суми (див. рис. 2.3).

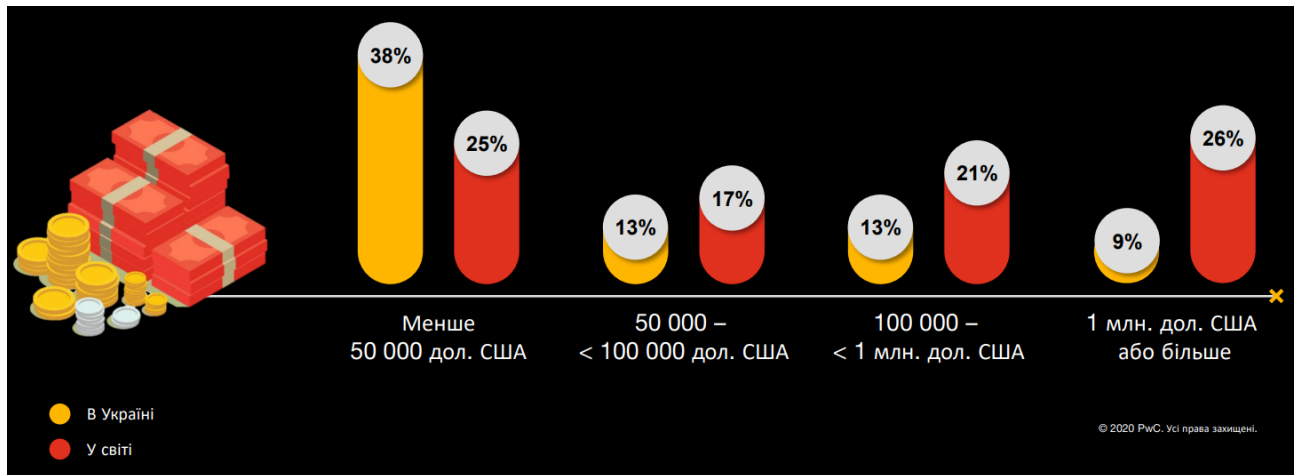

Рис. 2.3. Вартість шахрайства, або суми приблизних збитків від шахрайських схем [4]

Кроки з протидії шахрайству включають:

- виявлення ризиків, управління ризиками та вжиття профілактичних заходів;
- використання інформаційних технологій для боротьби з шахрайством;
- моніторинг підозрілих фінансових операцій та підозрілої фінансової діяльності;
- залучення кваліфікованих експертів для діагностики та протидії шахрайству.

Відповідно до глобального дослідження PwC, компанії, які використовують технології для запобігання шахрайству та мають спеціальні програми боротьби з шахрайством, витрачають на 42% менше на реагування та мають на 17% менше витрат на боротьбу з шахрайством, ніж компанії, які цього не роблять. Загальною практикою реагування на випадки шахрайства в міжнародних організаціях є залучення зовнішніх експертів-криміналістів для

аналізу та розслідування таких випадків і розробки практичних рішень, які допомагають запобігати, виявляти та усувати наслідки шахрайства.

В Україні лише 3% респондентів мали такий досвід за останні два роки, у порівнянні з 20% респондентів у всьому світі.

Незважаючи на збільшення витрат на боротьбу з економічною злочинністю та шахрайством, багато українських організацій досі не займаються запобіганням шахрайству, а лише реагують або захищаються після того, як акт шахрайства вже вчинено. Наприклад, кожна четверта організація в Україні не має спеціальної програми управління ризиками, а 22% респондентів в Україні не проводили оцінку ризиків протягом останніх двох років. Тому боротьба з шахрайством та економічною злочинністю залишається однією з найактуальніших [33].

Одним з наслідків реалізації нелегальної фінансової діяльності деякі дослідники вважають спотворення споживання та заощаджень. Так, Б. Ангер виділяє чотири поведінкових групи злочинців за ознакою витрачання ними коштів, одержаних від нелегальної фінансової діяльності (див. рис. 2.4).

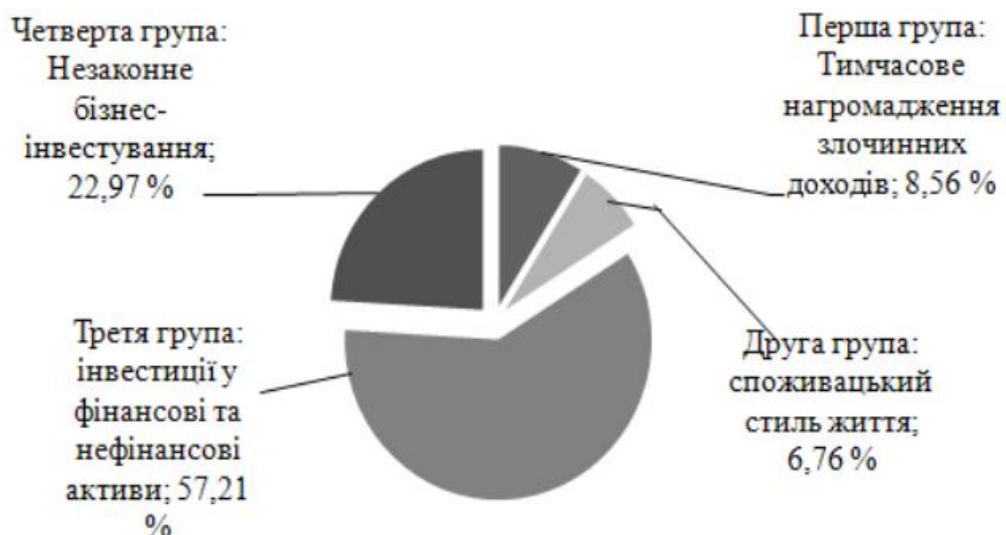

Рис. 2.4. Напрями витрачання коштів, одержаних від нелегальної фінансової діяльності [57]

З даних, наведених на рис. 2.3 можна визначити частку «відмитих» грошей. Виходячи з консенсусного тлумачення поняття відмивання грошей, що склалося в міжнародній практиці, перша і друга групи не належать до цього явища. Відмивання коштів характерне для третьої та четвертої груп суб'єктів, оскільки перед інвестуванням суб'єкт зобов'язаний підтвердити легальність походження коштів (з урахуванням правил регулювання фінансових ринків, що діють у цивілізованих країнах світу). Так, щоб відкрити компанію та стати акціонером зі значною часткою капіталу, потрібно підтвердити легальне походження грошей. Таким чином, можна припустити, що принаймні в розвинених країнах 80% доходів, отриманих злочинним шляхом, необхідно відмивати, виходячи з поведінкових уподобань злочинців.

Іншим наслідком незаконної фінансової діяльності є спотворення інвестицій. Негативний вплив злочинного відмивання грошей на інвестиції логічно випливає з того факту, що інвестиційні переваги відмивачів грошей керуються швидше бажанням уникнути контролю, а не максимізувати приріст капіталу. Такі дії, безумовно, призводить до перерозподілу капітальних фондів на користь активів, які продукують незначну ділову активність, зайнятість та валову додану вартість, відволікання доходів від довгострокових інвестицій у реальний сектор економіки та переведення їх у спекулятивні, ризиковані та неякісні активи. Привабливість ринку з точки зору його ємності для інвестицій, пов'язаних з відмиванням злочинних доходів в Україні, можна оцінити за допомогою показника валової доданої вартості окремих видів економічної діяльності.

На підставі аналізу даних Державної служби статистики України можна зробити висновок, що галузь торгівлі є найбільш ємною в Україні, при цьому роздрібна торгівля найчастіше використовується в операціях з відмивання грошей через переважно готівково-орієнтований характер розрахунків [5].

Маючи постійне надходження незаконних доходів, злочинці можуть інвестувати їх у свій законний бізнес, фактично безповоротно та безвідсотково

субсидуючи його, і отримуючи величезну конкурентну перевагу над законними конкурентами у завоюванні ринкової ніші. Можна стверджувати, що незаконна фінансова діяльність призводить до недобросовісної конкуренції.

Операції з відмивання грошей також спотворюють дані про обсяги імпорту та експорту країни. Люди, які відмивають злочинні доходи, як правило, купують імпортні предмети розкоші або використовують доходи незаконного походження на іноземне споживання чи інвестування. В результаті таких операцій виникають проблеми з негативним платіжним балансом. Зазначений імпорт не генерує внутрішньої економічної активності та зайнятості та може призвести до зниження внутрішніх цін через відволікання грошової маси на зовнішню торгівлю, що у свою чергу призводить до зниження господарської активності вітчизняних підприємств. Водночас злочинне відмивання грошей може призвести до значних перекосів експортних та імпорتنих цін. Найбільш поширеною тактикою відмивання незаконних потоків капіталу є закупівля імпорتنих товарів за завищеними цінами та їх експорт за зниженими цінами.

Відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, також негативно впливає на виробництво, товарів, робіт і послуг шляхом відволікання ресурсів із галузей з високою продуктивністю (машинобудування, легка промисловість, харчова промисловість) до галузей, які «дезінфікують» економічну діяльність (спекуляція на ринку нерухомості, торгівля дорогоцінними металами, камінням та виробами з них, торгівля антикваріатом). Мультиплікатори вторинних секторів економіки є меншими щодо обсягів доходу та частки зайнятості, що створює чисті втрати для економіки порівняно з ситуацією, коли гроші можуть бути витрачені або інвестовані у третинні сектори.

Аналіз впливу незаконної фінансової діяльності на національну економіку вимагає комплексного розуміння наслідків такої діяльності з урахуванням рівня ідентифікованого ризику. Наслідки такої незаконної

фінансової діяльності розглядаються на національному чи міжнародному рівнях, але також мають вплив на регіональному та місцевому рівнях, а також на рівні окремих громадян.

І вплив, і завдану шкоду чи одержані збитки (які є компонентами наслідків) можна розділити на такі типи, як фізичні, соціальні, екологічні, економічні та структурні фактори. З національної точки зору, одним із головних наслідків відмивання грошей і фінансування тероризму є негативний вплив, що відображається на ефективності управління державних установ і приватних компаній. Аналіз наслідків полягає у визначенні серйозності шкоди або потенційних збитків, які можуть виникнути в результаті реалізації реального ризику.

Висновки до розділу 2

Санкційні механізми боротьби з незаконною фінансовою діяльністю є важливою частиною стратегії багатьох країн і міжнародних організацій у сфері боротьби з фінансовими злочинами та відмиванням грошей. До них належать: заборона фінансових операцій; вимоги до звітності та ідентифікації клієнтів; фінансові санкції; торговельні обмеження; міжнародне співробітництво; обмін інформацією; законодавство та правові дії; удосконалення систем внутрішнього контролю та ін.

Європейський Союз запроваджує санкції як частину своєї Спільної зовнішньої політики та політики безпеки. Оскільки ЄС не має спільних військових сил, багато європейських лідерів вважають санкції найпотужнішим інструментом зовнішньої політики співдружності. Політика санкцій повинна отримати одностайну згоду держав-членів у Раді Європейського Союзу, органі, який представляє лідерів ЄС.

У Національній оцінці ризиків серед ключових ризиків системи протидії відмиванню грошей/фінансуванню тероризму зазначено такий ризик, як відтік фінансового капіталу з країни. Відтік капіталу зазвичай відбувається в

грошовій формі і відбувається двома основними шляхами: шляхом легального переказу грошей з однієї країни в іншу; незаконним способом з порушенням національного грошового та зовнішньоторговельного законодавства.

Відтік фінансового капіталу пов'язаний, з одного боку, з низьким рівнем довіри та поваги до держави в цілому, державних інститутів і національної фінансової системи, а з іншого боку, з нездатністю цих державних інститутів ефективно здійснювати свої повноваження.

Основними джерелами тіньових фінансових потоків на підтримку терористів в Україні є: діяльність окремих груп із забезпечення необхідними ресурсами (в тому числі коштами) незаконних збройних формувань в окремих районах Донецької та Луганської областей; кошти, отримані від корупційних діянь, розкрадання та привласнення державних коштів і майна; дохід від продажу контрабандної та/або контрафактної продукції тощо.

Незаконна фінансова діяльність негативно впливає на реальний сектор економіки, особливо на обсяги виробництва, рівень споживання, заощадження, ділову активність, відносні ціни, зайнятість та економічне зростання. Це явище також руйнує фінансовий сектор, його ліквідність, репутацію та фінансову стабільність. Негативні наслідки відмивання грошей проявляються також у сфері державних фінансів у вигляді ухилення від сплати податків в особливо великих розмірах, спотворення механізмів приватизації та викривлення фінансових макроекономічних даних. На монетарний сектор національної економіки також впливають значні відтоки капіталу, підвищення волатильності процентних ставок і валютних курсів тощо.

РОЗДІЛ 3

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Організація протидії незаконній фінансовій діяльності фінансовими та правоохоронними структурами США

Незаконна фінансова діяльність має глобальний характер і становить глобальну загрозу економічній безпеці як окремих держав, так і міжнародної спільноти в цілому. Ситуація ще більше ускладнюється тим фактом, що, враховуючи існування організованої злочинності та зростання тіньової економіки, існуючі схеми відмивання грошей є транснаціональними за своєю природою, а нерегульовані віртуальні ринки в усьому світі дають можливість щорічно залучати від 2,17 до 3,61 трильйонів доларів США [11].

Водночас кожна окрема країна має надати правоохоронним органам можливість розслідувати та боротися з феноменом відмивання грошей, співпрацювати та обмінюватися інформацією не лише на національному, а й на міжнародному рівні. Натомість фінансові установи сприяють контрзаходам і розслідуванням. Однак, незважаючи на існуючі інструменти взаємної правової допомоги, які можна використовувати в рамках міжнародного співробітництва для розкриття цього злочину, правоохоронні органи все ще стикаються зі значними труднощами в доступі та обміні даними, а рівень легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, залишається досить високим. Тому боротьба з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, залишається одним із найважливіших завдань кожної окремої держави та міжнародного співтовариства в цілому.

Безумовно, стає зрозумілим, що така ситуація об'єктивно потребує створення механізмів взаємодії суб'єктів протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і, спираючись на міжнародний досвід, виведення цієї взаємодії на світовий рівень.

Слід зазначити, що у фінансово-правовій науці неодноразово наголошується на важливості належної взаємодії між правоохоронними органами та фінансовими установами. Відмивання грошей у фінансових системах може, прямо чи опосередковано, мати значний деморалізуючий вплив на репутацію міжнародної фінансової системи, оскільки банки, як фінансові установи, були і залишаються основним каналом відмивання грошей в останні роки. Крім того, залучення фінансової установи (банків, компаній, що пропонують фінансові послуги тощо) є популярною моделлю відмивання грошей та здійснення незаконної фінансової діяльності.

Необхідність і актуальність для України налагодження якісної взаємодії між правоохоронними органами та фінансовими установами в контексті протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, є беззаперечною, як і використання іноземного досвіду у цій сфері. Проаналізуємо американський досвід боротьби з фінансовими злочинами, відмиванням брудних грошей, організованою злочинністю, фінансуванням тероризму тощо.

Сполучені Штати Америки мають найбільшу у світі фінансову систему, фінансові установи яких щодня обробляють трильйони доларів транзакцій, що надходять як усередині країни, так і з усього світу. Стабільність і прозорість фінансової системи США роблять її привабливим місцем для торгівлі та інвестицій, з одного боку, та привабливою мішенню для незаконної фінансової діяльності, - з іншого. Ця діяльність може включати збір коштів терористичними групами, їхніми прихильниками та посередниками; фінансові операції, які сприяють розповсюдженню зброї масового знищення (ЗМЗ); відмивання грошей організаціями, що займаються торгівлею наркотиками, організованими злочинними групами та особами, які вчинили шахрайство. Щоб зменшити ризик такої діяльності, уряд США розробив надійну систему боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму (ПВК/ФТ), яка базується на перевірених законах і нормах, їх ефективному впровадженні та збалансованому застосуванні.

Відповідно на законодавчому рівні прийнято Національну стратегію боротьби з тероризмом та іншим незаконним фінансуванням (Стратегію протидії незаконному фінансуванню). Розробником цього документу є Управління з питань тероризму та фінансової розвідки Міністерства фінансів (Казначейства) спільно з консультаціями багатьох агентств, бюро та департаментів, а також федерального уряду, який також відіграє роль у боротьбі з незаконним фінансуванням.

Стратегія протидії незаконному фінансуванню описує та оцінює поточні зусилля уряду США щодо боротьби з загрозами та ризиками незаконного фінансування та визначає пріоритети, цілі та потенційні сфери для майбутнього вдосконалення. У цьому документі також висвітлюються міжвідомчі та міжурядові зусилля США щодо боротьби з незаконним фінансуванням на внутрішньому та міжнародному рівнях, включаючи правозастосовні заходи, які включають санкції, судові переслідування та конфіскацію активів, а також удосконалення механізмів обміну інформацією та оновлені рекомендації для допомоги фінансовим установам у виявленні та боротьбі з незаконним фінансуванням. погрози.

Управління з питань тероризму та фінансової розвідки (*The Office of Terrorism and Financial Intelligence*) керує розвідувальними та правоохоронними функціями департаменту з двома цілями – захистити фінансову систему від незаконного використання та боротися з країнами-ізгоями, посередниками тероризму, розповсюджувачами зброї масового знищення (ЗМЗ), відмивачами грошей, наркобаронами та протидіяти іншим зарозам національній безпеці.

Ефективні дії правоохоронних органів проти кримінальних організацій, від наркокартелів до терористичних організацій, вимагають позбавити їх активів і прибутків, які підтримують їхнє існування або походять від них. Фонд конфіскації казначейства формується з конфіскованих активів злочинних організацій.

Управління з контролю за іноземними активами (*Office of Foreign Assets Control, OFAC*) сформувало список осіб із особливим статусом (*Specially Designated Nationals, SDN*), перелік санкцій щодо боротьби з тероризмом і наркотиками, інші програми санкцій, інформація про країни-терористи та терористичні організації.

Управління з контролю за іноземними активами (*OFAC*) Міністерства фінансів США відповідає за накладання економічних й торгових санкцій та забезпечує їх виконання з урахуванням основних засад зовнішньої політики США та цілей національної безпеки. Головні зусилля спрямовані проти іноземних країн і режимів, терористів, міжнародних наркоторговців, осіб, які займаються діяльністю, пов'язаною з розповсюдженням зброї масового знищення.

OFAC керує кількома різними програмами санкцій. Санкції можуть бути як комплексними, так і вибірковими, використовуючи блокування активів і торговельні обмеження для досягнення цілей зовнішньої політики та національної безпеки. Сильна сторона системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму США полягає в тому, що багато департаментів і агенцій відіграють відповідну роль у запобіганні, розслідуванні, судовому переслідуванні та поверненні незаконних доходів, пов'язаних із терористами та злочинцями. Боротьба з незаконним фінансуванням інтегрована в стратегічні цілі кожного агентства щодо посилення національної безпеки та протидії загрози тероризму. Ця стратегія описує ключові напрямки діяльності, щоб майбутні ітерації Стратегії незаконного фінансування могли спиратися на них.

Міністерство фінансів США проводить моніторинг, виявляє та протидіє пріоритетним загрозам, а також визначає та мінімізує вразливі місця в американських і міжнародних фінансових системах, щоб запобігти зловживанням з боку незаконних осіб. Основна місія Міністерства фінансів США зосереджена на протидії незаконному фінансуванню шляхом

використання унікального досвіду Міністерства фінансів, доступу до фінансової розвідки та органів влади, включно з фінансовими санкціями та регуляторними примусовими діями, щоб перешкоджати терористам, злочинцям, розповсюджувачам зброї масового знищення та іншим загрозам національній безпеці Сполучених Штатів, а також для захисту фінансової системи США та міжнародної фінансової системи від зловживання.

Відділ кримінальних розслідувань Служби внутрішніх доходів розслідує складні фінансові злочини, пов'язані з ухиленням від сплати податків, відмиванням грошей і наркотиками. Міністерство юстиції США використовує ресурси та напрацювання різних департаментів, зокрема Відділу національної безпеки, Відділу з відмивання грошей і повернення активів, Прокуратури США, Федерального бюро розслідувань, Управління боротьби з наркотиками з метою викриття та притягнення до відповідальності терористів, розповсюджувачів зброї, організованих злочинців і мережі наркотиків, відмивачів грошей.

Департамент внутрішньої безпеки, зокрема імміграційна та митна служба США зосереджується на захисті держави шляхом протидії розповсюдженню; запобігання спробам терористичних організацій переміщувати зброю, гроші та людей через міжнародні кордони; забезпечують боротьбу з фінансовими злочинами. Департамент внутрішньої безпеки прагне запобігти такій діяльності на кордоні за допомогою зусиль митниці та охорони кордону та розслідувань, які проводяться Службою внутрішньої безпеки. Крім того, Служба внутрішньої безпеки США відповідає за розслідування фінансових злочинів для захист валюти та платіжних систем США.

Державний департамент спрямовує свої зусилля на прийняття дипломатичних рішень щодо проблем розповсюдження зброї, тероризму та транснаціональної організованої злочинності та має право накладати певні фінансові та економічні санкції. Міністерство оборони США забезпечує зусилля з фінансування протидії загрозам спеціальними групами фінансування

такої протидії. Функціонують також органи нагляду, або федеральні функціональні регулятори, які контролюють, перевіряють і забезпечують дотримання застосування законів і правил щодо протидії відмиванню коштів/фінансуванню тероризму.

У системі кримінального правосуддя США Федеральне бюро розслідувань є головним слідчим органом, який встановлює та розслідує факти незаконної фінансової діяльності, знаходить осіб, причетних до таких злочинів, і вживає до них відповідних заходів. Одночасно з цим відділом фінансової інформації діє *FinCEN*, який структурно діє в системі Міністерства фінансів США. Вся інформація щодо підозрілих фінансових операцій передається за запитом до вищевказаних підрозділів фінансових розслідувань правоохоронних органів. Проте фінансова установа зобов'язана на вимогу правоохоронних органів надати додаткові детальні дані про фінансову операцію, яка була предметом фінансового розслідування. Якщо фінансова установа не надає відповідних даних, доступ до них надається правоохоронним органам за ухвалою суду. Тобто *FinCEN* є специфічним джерелом інформації, оскільки завдяки його діяльності якісно спрощується процедура обміну інформацією між суб'єктами-учасниками та сприяє швидшому розкриттю фактів злочинного відмивання коштів.

Виходячи з того, що Федеральне бюро розслідувань США має право використовувати інформацію *BSA* (*Bank Secrecy Act*, Закон про банківську таємницю), Бюро тісно взаємодіє з банківською системою для встановлення каналу даних. Закон про банківську таємницю (*BSA*) встановлює вимоги до ведення обліку та звітності приватних осіб, банків та інших фінансових установ, які допомагають органам влади визначити джерело, обсяг і рух коштів між фінансовими установи. Фінансові установи США, на які поширюється дія *BSA*, відіграють важливу роль у виявленні різноманітних видів незаконної фінансової діяльності та допомагають органам влади США у боротьбі з відмиванням грошей і загрозами фінансування тероризму. Для цього

організовано регулярний обмін даними з представниками малих і великих фінансових установ для повідомлення про підозрілі фінансові операції (*SAR*). Водночас Федеральне бюро розслідувань проводить правову розвідувальну роботу з працівниками банківських установ з метою більш ефективного надання особистої (конфіденційної) інформації [54].

Такі напрямки протидії організованій злочинності, фінансуванню тероризму, незаконній фінансовій діяльності функціонують на основі постійного удосконалення міжвідомчої співпраці та координації, включаючи обмін інформацією між розвідувальними та правоохоронними органами, підтримку загальнодержавної стратегії боротьби з внутрішнім та міжнародним незаконним фінансуванням.

3.2. Досвід європейських країн у боротьбі з нелегальною фінансовою діяльністю

У Європі з фінансовими злочинами бореться *OLAF* – Управління із запобігання зловживанням і шахрайству (фр. Office européen de lutte anti-fraude (*OLAF*), англ. *European Anti-Fraud Office*). *OLAF* відповідає за боротьбу з шахрайством і зловживаннями під час використання коштів з бюджету Європейського Союзу. Управління створене в 1999 році рішенням Комісії та замінило підрозділ Координаційної комісії з боротьби з шахрайством, який існував з 1998 року.

Основні завдання *OLAF* включають, зокрема:

– проведення незалежного розслідування шахрайства та корупції, пов'язаної з використанням коштів ЄС, для забезпечення їх цільового використання;

- розслідування серйозних злочинів, вчинених співробітниками ЄС та членами європейських інституцій, що сприятиме зміцненню довіри громадян до інституцій ЄС;

- формування політики ЄС проти шахрайства.

OLAF може розслідувати інші злочини, пов'язані з фінансовими інтересами ЄС, сільськогосподарською політикою та фондами розвитку сільської місцевості, прямими витратами та зовнішньою допомогою, а також митними зборами. Хоча *OLAF* є частиною Європейської комісії (бюджет і персонал), *OLAF* повністю незалежний у своїх розслідуваннях.

Робота *OLAF* із розслідування злочинів включає:

- оцінку вхідної інформації, яка потенційно може бути корисною для слідства, та визначити, чи є достатні підстави для відкриття розслідування;

- проведення адміністративних розслідувань у співпраці з національними органами кримінального чи адміністративного розслідування, а також з ЄС та міжнародними органами;

- підтримка розслідувань, які проводять національні органи влади;

- надання рекомендації щодо дій, які мають бути вжиті відповідними органами ЄС або національними органами влади;

- постійний моніторинг дій цих органів з метою оцінки впливу роботи *OLAF* по боротьбі з шахрайством і підтримки, наданої національним органам.

Відповідальність за більшість витрат ЄС розподіляється між європейським, національним, регіональним і місцевим рівнями. Навіть коли інституції ЄС безпосередньо управляють коштами, кошти часто переказуються через національні кордони, а іноді й за межі ЄС. Тому виявлення, розслідування та судове переслідування шахрайства, пов'язаного з бюджетом ЄС, може відбуватися лише у співпраці з широким колом партнерів на національному, європейському та міжнародному рівнях.

Справи *OLAF* найчастіше стосуються:

- підробки транскордонних контрактів або корупції в процедурах державних закупівель у рамках фінансування ЄС;
- подвійного фінансування, коли проєкт кілька разів шахрайським шляхом фінансується різними донорами, які не знають про внески інших;
- підробок субсидій у різних формах, оскільки шахраї використовують труднощі в управлінні та контролі витрат транснаціональних програм;
- митного шахрайства, коли шахраї намагаються уникнути сплати митних платежів (власних ресурсів ЄС), наприклад, контрабандою везучи товари до ЄС [2].

Існуюча система боротьби з легалізацією злочинних доходів в Італії базується на засадах взаємодії фінансових і розвідувальних установ з правоохоронними органами. Таким чином, *Ufficio Italiano dei Cambi (UIC)* є установою Банку Італії, яка виконує функції фінансової розвідки та тісно співпрацює з підрозділами Фінансової гвардії Італії (*Guardia di Finanza*), правоохоронним органом, який спеціалізується на розкритті економічних злочинах. Фінансова гвардія здійснює оперативно-розшукову діяльність у сфері відмивання грошей іншої незаконної фінансової діяльності, тоді як завдання Офісу фінансових розслідувань зводяться до інформаційно-аналітичної роботи у цій сфері.

Водночас система запобігання фінансовим злочинам в Італії побудована таким чином, що оператор фінансової установи, якщо він помітить підозрілу фінансову операцію, повинен негайно повідомити про це керуючого директора установи або його заступника. Після цього керівник установи повинен якнайшвидше повідомити керівника правоохоронного органу тієї юрисдикції, до якої належить фінансова організація. Представник правоохоронного органу зобов'язаний передати відповідну інформацію про підозрілу діяльність до спеціального підрозділу фінансової гвардії Італії.

Французькі закони про боротьбу з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму вимагають від банків повідомляти про підозрілі фінансові операції, пов'язані з конкретними клієнтами або транзакціями, національному підрозділу фінансових розслідувань *Tracfin*, який підпорядковується Міністерству економіки та фінансів Франції. Зазначений орган є суб'єктом обміну даними між фінансовими установами та правоохоронними органами (Національна жандармерія Французької Республіки, Кримінальна поліція Франції), однак через низьку довіру *Tracfin*, відсутність особистих зв'язків і зворотного зв'язку співробітники банку повинні знайти способи співпраці з правоохоронними органами. Така взаємодія зазвичай виникає внаслідок неформальних стосунків, які стають регулярними через особисті зустрічі та/або телефонні дзвінки.

Поліцейська розвідка допомагає готувати звіти про підозрілу діяльність, а банківська розвідка інформує поліцію про розслідування, не обов'язково пов'язані з відмиванням грошей. Згадані біржі не належать до легального сектора, але це не заважає їм бути поширеними та відображати певну форму залежності один від одного. Крім того, багато банків залучали фахівців з правоохоронних органів для використання їх досвіду та особистих контактів [44, С. 180].

У Бельгії ситуація з відмиванням грошей схожа на ситуацію у Франції, де немає налагодженого зворотного зв'язку між банками та підрозділом фінансової розвідки (*CTIF*). Зазвичай інформація подається в одному напрямку: від банків до правоохоронних органів. Водночас поліцейські виявляють відсутність інформації про системи та критерії моніторингу в банках [37, С. 485], що, звичайно, значно ускладнює і так обмежений обмін інформацією.

Слід зазначити, що не всі зарубіжні країни достатньою мірою розвинули спеціалізовану систему боротьби з відмиванням злочинних доходів та реалізували відповідну політику. Наприклад, Швейцарія має відносно

ліберальне законодавство, яке не вимагає від працівників сектору фінансових послуг повідомляти про підозрілі операції. Відсутність такого обов'язку впливає з фундаментального інституту банківської таємниці, розвиток якого пов'язаний з існуванням офшорної зони. Доступ контрольних-наглядових структур до інформації про фізичну особу, яка є банківською таємницею, можливий лише в рамках відкритого кримінального провадження, якщо правопорушення вчинено клієнтом організації з метою приховування власних незаконних доходів.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що більшість фінансових установ не надають спеціалізованим правоохоронним органам повного доступу до власної системи, а лише відповідають на запити щодо конкретної інформації. Прямий доступ до автоматизованої системи моніторингу фінансових операцій передбачено як виняток у Республіці Болгарія, де служба фінансової розвідки або правоохоронні органи можуть безпосередньо використовувати програмне забезпечення фінансових установ [34, С. 57].

Надання прямого доступу до програмного забезпечення за своєю суттю несе в собі ризик того, що дані будуть використані з метою, відмінною від їх первісної мети. Перед вибором зазначеного способу обміну даними необхідно розглянути механізми, які б запобігли незаконній втраті конфіденційних даних. Прикладом такого механізму є впровадження обмеженого функціоналу, доступного в системі для окремих осіб, які є працівниками правоохоронних органів [50, С. 143].

На нашу думку, необхідно враховувати досвід Словенії та Чехії, правова система яких передбачає відшкодування збитків, завданих власнику фінансового рахунку внаслідок дій правоохоронців у рамках кримінального провадження, пов'язаного з фінансовим наглядом, є позитивним для використання [34, С. 55]. Це ще більше посилює збереження банківської таємниці через наявність механізмів компенсації у разі протиправного порушення.

Незаконна фінансова діяльність як загроза економічній безпеці є глобальною проблемою, з якою однаково стикаються всі країни світу. Тому постає питання про необхідність активізації міжнародного правоохоронного співробітництва у сфері протидії легалізації злочинних доходів. Злочинність на транснаціональному рівні зростає, тому міжнародна взаємодія буде успішною, якщо вона реалізовуватиметься одночасно на локальному та транснаціональному рівнях. Необхідність співпраці правоохоронних органів зумовлена тим, що без транснаціонального співробітництва неможливо створити достатній збір доказів за межами державних кордонів і притягнути до відповідальності злочинців, які перебувають за кордоном [25, С. 226].

3.3. Уроки міжнародної (транснаціональної) співпраці у сфері протидії незаконній фінансовій діяльності для України

Особливість боротьби з незаконною фінансовою діяльністю є те, така протидія має відбуватися не лише в контексті конкретної країни. Необхідно, щоб контрзаходи базувалися на принципах транснаціональної взаємодопомоги. Важливість міжнародної взаємодопомоги та співробітництва виникає через неадекватність контрзаходів, які вживаються лише на національному рівні. Тому для досягнення ефективного результату в досліджуваній проблемі необхідно правильно налагодити організацію ефективного транснаціонального співробітництва [38, с. 415].

Необхідність удосконалення транснаціонального співробітництва обґрунтовується наявністю специфічних факторів, наявність яких створює потенційну можливість для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Серед основних факторів можна виділити наступні:

- 1) недосконалість нормативно-правової бази та наявність прогалин у вітчизняному законодавстві;

- 2) індивідуальна специфіка незаконної фінансової діяльності у конкретній державі;
- 3) розвиток і динаміка процесу та методів здійснення незаконної фінансової діяльності;
- 4) наявність вразливих місць у банківській та небанківській фінансовій системах;
- 5) наявність офшорних зон;
- 6) недієвість санкційних механізмів.

Враховуючи потенційні ризики злочинів, пов'язаних з легалізацією доходів, та визнання світовою спільнотою проблеми «брудних» грошей глобальною загрозою для економіки, зазначені чинники та їх вплив на економічну складову кожної окремої держави повинні не можна недооцінювати.

Отже, враховуючи глобальний характер цієї злочинної діяльності та її негативний вплив на економічну безпеку кожної країни, безперечно, ефективні заходи боротьби з відмиванням грошей та іншої незаконної фінансової діяльності вимагають посилення міжнародного співробітництва правоохоронних органів. Їхня злагоджена робота, насамперед, допоможе запобігти злочинам із «брудними» коштами, а також підвищить вірогідність виявлення відмивання грошей на ранній стадії, що в кінцевому підсумку позитивно позначиться на економіці та економічній безпеці.

Крім того, кожна країна має пам'ятати, що жодна з них не застрахована від такого негативного явища, як незаконна фінансова діяльність. Коли злочинці або міжнародні злочинні угруповання помічають, що заходи боротьби з цією злочинною діяльністю посилюються в певній країні та вживаються більш рішучі заходи, деякі злочинці можуть перенести свою незаконну діяльність в інші країни, де умови для відмивання грошей дешевші та системи правосуддя та правоохоронних органів слабші. У цьому контексті надзвичайно важливою є співпраця правоохоронних органів усіх країн,

незалежно від рівня економічного розвитку кожної, оскільки країна не в змозі самостійно забезпечити свою економічну безпеку [53, С. 217].

Ефективність діяльності правоохоронних органів України та інших держав залежить від того, які форми взаємодії обирають взаємодіючі суб'єкти. За допомогою кожної з цих форм як волевиявлення уповноважених суб'єктів створюються, змінюються або припиняються правовідносини, правові наслідки яких мають істотне значення не тільки для їх учасників, а й для фінансово-економічних інтереси держави в цілому [25, с. 367].

Аналізуючи досвід міжнародного співробітництва у сфері протидії незаконній фінансовій діяльності, можна виділити такі форми співпраці як найбільш ефективні та з практичної точки зору реальні в сучасних умовах:

- підписання міжнародних угод щодо боротьби з окремими видами незаконної фінансової діяльності;
- загальні рекомендації, спрямовані на розробку міжнародної та національної стратегії запобігання незаконній фінансовій діяльності кожною з держав-учасниць;
- вступ країн до міжнародних організацій, створених і спеціалізованих на боротьбі зі злочинністю, в т.ч. незаконною фінансовою діяльністю;
- розробка поточних та довгострокових протоколів про співпрацю у сфері протидії незаконній фінансовій діяльності;
- планування взаємних заходів протидії найбільш небезпечним видам злочинів міжнародного характеру;
- взаємне запозичення досвіду профілактичної роботи щодо боротьби з незаконною фінансовою діяльністю.

Водночас аналіз нормативно-правової бази та правової доктрини транснаціонального співробітництва у сфері протидії незаконній фінансовій діяльності, дає змогу виділити основні форми взаємодії між правоохоронними органами в Україні та за кордоном.

Спільне розслідування злочинів шляхом формування спільних слідчо-оперативних груп. Під взаємодією спільних слідчих груп пропонується розуміти складну систему зв'язків, регламентовану нормами міжнародного та національного законодавства та реалізовану через посередництво узгоджених дій за певними напрямками та у формі, встановленій законом та з метою повного і всебічного розкриття злочинних діянь, виявлення та усунення їх ознак для забезпечення законності [16, С. 66]. Даниляк А. стверджує, що зазначена форма взаємодії є найбільш ефективною та результативною, оскільки зацікавленість у своєчасному та повному розкритті фактів злочину є взаємною для правоохоронних органів держав-учасниць. Спільне розслідування транскордонного злочину шляхом формування спільних слідчо-оперативних груп як форма взаємодії по суті є паралельною діяльністю з розслідування кримінальної події, за фактом якої в Україні порушено кримінальну справу в іншій державі (або державах) [6, С. 160].

Укладення міжнародних договорів з іншими державами. Положення міжнародних договорів, укладених Україною з іншими державами, сприяють недопущенню можливості легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та забезпеченню їх конфіскації [28, С. 128].

Надання міжнародної правової допомоги. Така форма взаємодії використовується, коли правоохоронним органам інших держав доводиться проводити слідчі (розшукові) дії чи оперативну роботу на території іншої держави. Зазначений вид взаємодії реалізується шляхом виїзду українських правоохоронців до іншої країни та їх участі у плануванні окремих слідчих (розшукових) дій чи оперативно-тактичних заходів. Українські працівники не беруть безпосередньої участі в реалізації цих заходів. Вони мають право лише бути присутніми на заходах, організованих іноземними спецслужбами, обмінюватися інформацією та координувати свої дії.

Взаємопідтримка правоохоронних органів України та іноземних партнерів відбувається на організованих практичних семінарах з питань

протидії легалізації злочинних доходів. Основним завданням цих семінарів зазвичай є стимулювання дискусії щодо проблемних питань, які виникають в практиці іноземних правоохоронних органів, та внесення пропозицій щодо створення дієвого міждержавного механізму іноземного правоохоронного співробітництва у цій сфері.

Загалом наявні варіанти взаємодії вітчизняних та іноземних правоохоронних органів багатоаспектні, при цьому вибір форм співпраці повинен здійснюватися з урахуванням мети, яку хочуть досягти зацікавлені сторони. Натомість удосконалення та розширення форм міжнародної співпраці сприятиме зменшенню економічної злочинності в цілому та кількості злочинів зокрема у сфері незаконної фінансової діяльності, а також мінімізації економічної злочинності на рівні неформальної економіки та транснаціональної організованої злочинності.

Актуальним на сьогодні є розширення досвіду фінансового моніторингу та можливостей у сфері боротьби з незаконним фінансуванням: існує нагальна потреба посилити потенціал не лише державних установ, відповідальних за боротьбу з незаконним фінансуванням, а й неурядових організацій, ЗМІ та незалежних експертів. Усі зацікавлені сторони повинні проводити поглиблені дослідження, ефективно працювати з політиками, щоб пропонувати законодавчі та політичні ініціативи, переглядати економічну доцільність рішень, прийнятих органами влади на місцевому та національному рівнях. У роботі журналістів-розслідувачів та громадянського суспільства потрібен більш системний та комплексний підхід, спрямований на розкриття не лише корупції, а й інших фінансових злочинів, таких як шахрайство, відмивання грошей, фінансування тероризму, зловживання на ринку та ухилення від сплати податків.

У рамках інтеграції України до європейського співтовариства, зокрема до правоохоронного співтовариства, мають бути враховані загальні принципи

протидії фінансовій (фіскальній) злочинності, визнані міжнародним експертним середовищем.

Глобальний форум Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) – це багаторівнева структура, створена за рішенням Ради ОЕСР у 2009 році. Форум нараховує 147 учасників, включаючи всі країни G20, країни-члени ОЕСР, міжнародні фінансові центри та країни, що розвиваються. Ця організація уповноважена країнами G20 сприяти ефективному дотриманню міжнародних стандартів прозорості та обміну інформацією для цілей оподаткування та приєднуватися до міжнародних зусиль для боротьби з ухиленням від сплати податків і незаконними фінансовими потоками. Форум проводить експертну перевірку, яка оцінює процес впровадження міжнародних стандартів прозорості та обміну інформацією кожною країною-членом. Крім того, Глобальний форум надає технічну підтримку впровадження таких стандартів.

Загальний стандарт звітності (*Common Reporting Standard, CRS*) або Стандарт автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки передбачає щорічний автоматичний обмін інформацією між державами, які його прийняли, а також детально його визначає: це інформація, яка підлягає міжнародному обміну; які фінансові організації повинні збирати податкову інформацію та надавати її уряду для подальшого міжнародного обміну; типи рахунків та податкових резидентів, для яких така інформація повинна збиратися та надаватися; стандартизує методи перевірки благонадійності клієнтів при відкритті рахунків (*due diligence*).

Основні принципи та напрямки боротьби з фінансовою злочинністю (Організація економічного співробітництва та розвитку – ОЕСР) ОЕСР проводить велику аналітичну роботу, розробляє рекомендації для країн-учасниць і є платформою для організації багатосторонніх переговорів з економічних проблем.

Діяльність ОЕСР також пов'язана з боротьбою з відмиванням грошей та ухиленням від сплати податків. За участю ОЕСР розроблено механізми, які спрямовані на припинення практики створення низкою держав так званих податкових гаваней.

Робота ОЕСР з боротьби з фінансовими (податковими) злочинами базується на десяти глобальних принципах:

Принцип I. Криміналізація фінансових (податкових) злочинів:

Податкові злочини мають бути криміналізовані в національному законодавстві; санкції застосовуються лише у зв'язку з доведеними злочинами; вид санкцій повинен відповідати тяжкості злочину; застосування санкцій має бути практично адресним.

Принцип II. Розробка ефективної стратегії боротьби з фінансовою (податковою) злочинністю

1. Шляхи боротьби з фінансовим шахрайством: подолання впливу організованої злочинності на фінансовий сектор; широке використання функцій контролю та санкцій за порушення законодавства (ухилення від сплати податків, тіньова економіка, нелегальна зайнятість); моніторинг злочинної діяльності в економічному секторі та співпраця у протидії (ухилення від сплати податків, агресивне податкове планування, створення злочинних бізнес-моделей).

2. Сприяти впровадженню електронних сервісів для спрощення процедури сплати податків (дотримання податкового законодавства, добровільна співпраця).

Основні складові стратегії: визначення показників ефективності; роз'яснення ризиків і загроз, а також механізмів їх мінімізації та запобігання; мобілізація ресурсів, необхідних для зменшення ризику (дозвіл, фінансування, персонал, професійний досвід, контакти в інших установах, оперативні джерела, слідчі та оперативні інструменти); планування дій, ресурсів та інструментів, необхідних для досягнення мети; розробити план дій для

спілкування з громадськістю; регулярна оцінка результатів виконання плану заходів.

Принцип III. Наявність достатніх повноважень для проведення розслідування: отримання документів від «третьої особи»; проведення комплексу оперативно-розшукових заходів, зокрема негласних слідчих дій; проведення таємних операцій тощо.

Принцип IV. Наявність ефективних повноважень щодо заморожування, арешту та конфіскації майна: можливість негайного арешту майна; розширена конфіскація; конфіскація майна, що дорівнює вартості майна, одержаного злочинним шляхом; конфіскація майна, переданого третій особі; можливість конфіскації майна без винесення вироку у кримінальній справі щодо конкретної особи; розробка ефективної системи управління конфіскованим майном.

Принцип V. Розвиток і вдосконалення організаційної структури зі строго визначеними повноваженнями (обов'язками і правами).

Модель 1. Податковий адміністратор несе відповідальність за розслідування, які проводить відповідальний відділ. Прокурор не контролює хід розслідування, крім консультацій з правових питань.

Модель 2. Податкова адміністрація проводить розслідування під керівництвом прокурора (у деяких випадках судді).

Модель 3. Спеціальний правоохоронний підрозділ Міністерства фінансів (не підпорядкований податковій адміністрації) проводить розслідування під керівництвом прокурора.

Модель 4. Розслідування проводить поліція або прокуратура.

Принцип VI. Забезпечення достатніми ресурсами для розслідування фінансових (податкових) злочинів: фінансові ресурси; людський ресурс; проведення навчань; розвиток інфраструктури; організаційні ресурси; інформаційні ресурси (доступ до зовнішніх баз даних); технологічні ресурси.

Принцип VII. Включення фінансових (податкових) злочинів як предикатного злочину відмивання грошей: винний може бути притягнутий до кримінальної відповідальності не лише за відмивання грошей, а й за предикатний злочин; банки та інші суб'єкти первинного фінансового моніторингу повинні повідомляти про підозрілі операції, пов'язані з податковими злочинами; органи фінансового моніторингу передають інформацію про такі підозрілі операції правоохоронним органам чи прокуратурі.

Принцип VIII. Наявність ефективної міжвідомчої взаємодії: оптимізований обмін інформацією; правові основи обміну інформацією (меморандуми); застосування різних моделей обміну інформацією (пряме підключення до баз даних, регулярна/проактивна передача інформації на запит); форми обміну інформацією: пряма, автоматизована, дискреційна, за запитом; форми співпраці: спільні слідчі групи, міжвідомчі аналітичні центри, офіцери зв'язку.

Принцип IX. Забезпечення ефективної міжнародної співпраці: встановлення прямих контактів з якомога більшою кількістю юрисдикцій; використання різних форм співпраці; наявність національної правової бази, яка дозволяє визнавати інформацію/матеріали, отримані від іноземних партнерів, доказами та використовувати їх у кримінальному переслідуванні; оптимізація організаційної структури, необхідної для міжнародної співпраці, включаючи контактні підрозділи, ресурси, навчання уповноважених співробітників.

Принцип X. Забезпечення захисту прав підозрюваних: презумпція невинуватості; право на інформацію про права, якими має відповідна особа; право отримати роз'яснення змісту обвинувачення; право не давати показань; право на консультацію адвоката, включаючи безкоштовні послуги; право на перекладача; право доступу до документів і процесуальних матеріалів; право ініціювати судовий процес; право на захист від подвійної небезпеки [35].

Висновки до розділу 3

Незаконна фінансова діяльність має глобальний характер і становить глобальну загрозу економічній безпеці як окремих держав, так і міжнародної спільноти в цілому. Кожна окрема країна має надати правоохоронним органам можливість розслідувати та боротися з феноменом відмивання грошей, співпрацювати та обмінюватися інформацією не лише на національному, а й на міжнародному рівні.

Необхідність і актуальність для України налагодження якісної взаємодії між правоохоронними органами та фінансовими установами в контексті протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, є беззаперечною, як і використання іноземного досвіду у цій сфері. Стратегія протидії незаконному фінансуванню окреслює поточні зусилля уряду США щодо боротьби з загрозами та ризиками незаконного фінансування та визначає пріоритети, цілі та потенційні сфери для майбутнього вдосконалення. У цьому документі також висвітлюються міжвідомчі та міжурядові зусилля США щодо боротьби з незаконним фінансуванням на внутрішньому та міжнародному рівнях, включаючи правозастосовні заходи, які включають санкції, судові переслідування та конфіскацію активів, а також удосконалення механізмів обміну інформацією та оновлені рекомендації для допомоги фінансовим установам у виявленні та боротьбі з незаконним фінансуванням. погрози.

Ефективність діяльності правоохоронних органів України та інших держав залежить від того, які форми взаємодії обирають взаємодіючі суб'єкти. За допомогою кожної з цих форм як волевиявлення уповноважених суб'єктів створюються, змінюються або припиняються правовідносини, правові наслідки яких мають істотне значення не тільки для їх учасників, а й для фінансово-економічних інтереси держави в цілому.

У рамках інтеграції України до європейського співтовариства, зокрема до правоохоронного співтовариства, мають бути враховані загальні принципи протидії фінансовій (фіскальній) злочинності, визнані міжнародним експертним середовищем.

ВИСНОВКИ

Обов'язковим елементом системи протидії фінансовим злочинам, що зачіпають інтереси України та ЄС, має стати створення правової бази, яка б сприяла регулюванню економічних відносин та ефективному захисту всіх форм власності, а також реалізація чіткої механізми реального контролю за доходами всіх громадян через систему електронного декларування, що дає змогу в умовах тіньової економіки ринкових відносин відслідковувати законність походження майна та грошей. Враховуючи викладене вище, можна зробити висновок, що, незважаючи на значні правові та економічні труднощі, Україна бореться зі злочинністю та іншими ризиками, які зачіпають фінансові інтереси ЄС. З метою підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів необхідно й надалі вживати дієвих заходів щодо приведення положень національних нормативно-правових актів у відповідність із загальноєвропейським законодавством.

Активне поширення явища транснаціональної злочинності в національній економіці відбувається внаслідок тенденцій фінансової глобалізації, технологічного вдосконалення фінансових операцій, інтеграції світової банківської системи та відсутності транскордонних перешкод для руху капіталу.

Характерними рисами сучасної економічної діяльності в Україні є ускладнення, спричинені тінізацією всіх галузей економіки, яка набуває все більш загрозового характеру. Реальні воєнні дії, незавершеність податкового та бюджетного законодавства України, а також прогалини у фінансовій політиці держави сприяють формуванню модифікованих систем захисту та легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, що призводить до підвищення ризику економічної злочинності.

Разом з тим в рамках національної економіки спостерігаємо відтік капіталу, обсяги якого щорічно зростають. Вивіз капіталу відбувається при нерівномірному розвитку національної економіки, а також внаслідок

запровадження високих податкових ставок. В таких умовах виникає потреба у дослідженні сучасних інструментів протидії цьому виду фінансових злочинів, зволікання з якими може становити загрозу у сферах зовнішньої торгівлі, інвестицій, податків, фінансів і кредиту, які становлять низку загроз для національна безпека України в цілому.

Відсутність належного державного контролю призводить до зростання злочинності у сфері господарської діяльності, зокрема відмивання грошей, незаконного вивезення капіталу, розширеного відтворення економічного потенціалу злочинних угруповань і, як наслідок, порушення рівноважного стану економічної системи, підриєв соціальної рівноваги. Це стає поштовхом до сильного соціального розшарування та диференціації населення за рівнем доходів, збільшується кількість випадків асоціальної поведінки, загострюється боротьба між соціальними групами, яка відбувається поза правовою сферою.

Серед ключових факторів, що сприяють легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, виділяють чинники економічного характеру, які безпосередньо пов'язані з “тіньовою економікою”; політичні чинники, насамперед, корупція, яка є не лише джерелом доходу чиновників-злочинців, а й засобом відмивання грошей; чинники організаційно-управлінського характеру; чинники правового характеру, зокрема недосконалість антилегалізаційного законодавства, наявність правових колізій; чинники соціально-морального характеру, пов'язані переважно з соціальними протиріччями.

Рекомендації експертів щодо посилення санкцій:

1. Координація санкцій у рамках санкційної коаліції: запровадження централізованого формату складання списків юридичних та фізичних осіб, щодо яких застосовуються санкції, та товарів подвійного використання та покращення обміну інформацією між країнами коаліції.

2. Посилення експортного контролю: розширити категорії санкційних товарів на основі 6-значних кодів Гармонізованої системи і посилити контроль над товарами подвійного використання.

3. Поліпшення корпоративної відповідності: зміцнення співпраці між виробниками компонентів і органами влади, запровадження чітких і обов'язкових внутрішніх інструкцій щодо відповідності.

4. Підвищення підзвітності: Уряди повинні розслідувати діяльність авторитетних компаній, щоб продемонструвати свою послідовність у застосуванні санкцій.

5. Ефективніше використання існуючих установ і механізмів: використання рекомендацій з протидії відмиванню грошей і регулювання фінансового сектора для відстеження непрозорих структур власності та динамічних змін осіб, залучених до ухилення від санкцій.

Аналізуючи досвід міжнародного співробітництва у сфері протидії незаконній фінансовій діяльності, можна виділити такі форми співпраці як найбільш ефективні та з практичної точки зору реальні в сучасних умовах: підписання міжнародних угод щодо боротьби з окремими видами незаконної фінансової діяльності; загальні рекомендації, спрямовані на розробку міжнародної та національної стратегії запобігання незаконній фінансовій діяльності кожною з держав-учасниць; вступ країн до міжнародних організацій, створених і спеціалізованих на боротьбі зі злочинністю, в т.ч. незаконною фінансовою діяльністю; розробка поточних та довгострокових протоколів про співпрацю у сфері протидії незаконній фінансовій діяльності; планування взаємних заходів протидії найбільш небезпечним видам злочинів міжнародного характеру; взаємне запозичення досвіду профілактичної роботи щодо боротьби з незаконною фінансовою діяльністю.

Актуальним на сьогодні є розширення досвіду фінансового моніторингу та можливостей у сфері боротьби з незаконним фінансуванням: існує нагальна потреба посилити потенціал не лише державних установ, відповідальних за

боротьбу з незаконним фінансуванням, а й неурядових організацій, ЗМІ та незалежних експертів. Усі зацікавлені сторони повинні проводити поглиблені дослідження, ефективно працювати з політиками, щоб пропонувати законодавчі та політичні ініціативи, переглядати економічну доцільність рішень, прийнятих органами влади на місцевому та національному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боротьба з відмиванням грошей: Що таке БВГ і чому це важливо.
URL: https://www.sas.com/ru_ua/insights/fraud/anti-money-laundering.html
2. Вісімнадцятий звіт Європейського управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству з 1 січня по 31 грудня 2017 року.
URL: http://ec.europa.eu/anti-fraud/contacts/generalenquiries_en
3. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018: результати опитування українських організацій. Виведення шахрайства з тіні.
URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/economic-crime-survey.html>
4. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2020.
URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2020/gecs-ua-2020-ukr.pdf>
5. Глущенко О.О., Райхерт Х.Я. Наслідки відмивання нелегальних доходів для фінансово-економічної безпеки України *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2014. Вип. 2. С. 115-124.
6. Даниляк А. В. Особливості взаємодії органів досудового розслідування України під час спільного розслідування економічних злочинів з правоохоронними органами зарубіжних держав. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 3-2. Т. 4. Ч. 2. С. 160–164.
7. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
8. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення регулювання кінцевої бенефіціарної власності та структури власності юридичних осіб» від 6 вересня 2022 року № 2571-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2571-20#Text>

9. Закон України «Про санкції» від 4 серпня 2014 року № 1644-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>
10. Звіт про проведення Національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%9D%D0%9E%D0%A0/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/Zvit.pdf.pdf>
11. Карпунцов В. Організована злочинність і правоохоронна система України. Резонанс. 2019. URL: <http://resonance.ua/organizovana-zlochinnist-iravookho/>
12. Комісаров О.Г., Скрипка О.Ю., Собакарь А.О. Первинний фінансовий моніторинг у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму : монографія. Дніпропетровськ, 2015. 184 с.
13. Конвенція ООН 1988 року про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. Набуття чинності для України: 27 листопада 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text
14. Конвенція ООН 2000 року проти транснаціональної організованої злочинності. Ратифіковано 04.02.2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text
15. Конвенція ООН 2003 року проти корупції. Ратифіковано 18.10.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text
16. Конограй Н. Форми взаємодії спільних слідчих груп у міжнародному співробітництві під час кримінального провадження. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2015. № 2. С. 56–65.
17. Криптовалюти – вже давно невідповідний інструмент для злочинців. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/31/696489/>

18. Лещух І.В. Інструменти детінізації діяльності у секторі фінансових послуг. *Регіональна економіка* 2021. №2. С. 165-177.
19. Міжнародна конвенція ООН 1999 року про боротьбу з фінансуванням тероризму. Ратифіковано 12.09.2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text
20. Міжнародні стандарти щодо боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та розповсюдження зброї масового знищення (рекомендації FATF). URL: https://www.fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9/FATF%20Recommendations_UKR_15_03_2023.pdf
21. Незаконні фінансові потоки та повернення активів в Україні URL: https://issuu.com/unicri/docs/uk_illicit_financial_flows_and_asset_recovery_in_u
22. Основні напрями розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року. Розпорядження КМУ від 12 травня 2021 р. № 435-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-%D1%80#Text>.
23. Положення про реалізацію спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій). Постанова Правління Національного банку України 11.05.2023 № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-23#n12>
24. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо адаптації законодавства України до окремих стандартів Групи з розробки

фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42823>

25. Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2019. 509 с.

26. Ризики тероризму та сепаратизму. URL: https://www.ipay.ua/media/files/tipolog_teror2017.pdf

27. Розшук незаконно отриманих активів – практичний посібник. URL: https://baselgovernance.org/sites/default/files/2019-01/tracing_illegal_assets_Ukrainian.pdf

28. Сазонов В. В. Міжнародне співробітництво у сфері кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. Право та державне управління. 2019. № 2 (35). Т. 1. С. 125–135.

29. Санкції працюють, але їх недостатньо: які обмеження Україна і світ впровадили проти росії та чи мали вони результат? URL: <https://voxukraine.org/sanktsiyi-pratsyuyut-ale-yih-nedostatno-yaki-obmezhennya-ukrayina-i-svit-vprovadyly-proty-rosiyi-ta-chy-maly-vony-rezultat>

30. Санкції та верховенство права: як знайти баланс. URL: <https://www.oporaua.org/viyna/sanktsiyi-ta-verkhovenstvo-prava-iaak-znaiti-balans-24638>

31. Седляр Ю. О. Міжнародні санкції у світовій політиці: теорія і практика : [монографія]. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. 2013. 412 с.

32. Сорок Рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835_001#Text

33. Третяк Андрій Економічні злочини та шахрайство: досвід українських організацій. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/12/17/669308/>

34. Тридід О., Орехова К. Закордонний досвід моніторингу банківських рахунків. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 11. С. 52–58.
35. 10 глобальних принципів ОЕСР у галузі боротьби з податковими злочинами: затв. на 5-му Форумі ОЕСР з питань податкового адміністрування та боротьби зі злочинністю (Лондон, Великобританія, 8–9 листопада 2017 р.). URL: <http://www.oecd.org/tax/crime/fighting-tax-crime-the-ten-global-principles.pdf>.
36. Anti-Money Laundering/Combating the Financing of Terrorism - Topics. The Fund's involvement in AML/CFT. URL: <https://www.imf.org/external/np/leg/amlcft/eng/aml1.htm>
37. Antoinette Verhage. Great expectations but little evidence: policing money laundering. *International Journal of Sociology and Social Policy*. 2017. Vol. 37 (7/8). Pp. 477–490.
38. Bondarenko O., Reznik O., Garmash Y., Andriichenko N., Stohova O. (2020) Participation of Ukraine in International Cooperation against Corruption. *Amazonia investiga*. Vol. 9 Is. 29: 407-416. DOI:<http://dx.doi.org/10.34069/AI/2020.29.05.45>.
39. Camden Asset Recovery Inter-Agency Network. URL: <https://www.carin.network/>
40. Department of Economic and Social Affairs. Goal 16. <https://sdgs.un.org/goals/goal16>. Accessed 12 Feb. 2021
41. European Commission. Anti-Corruption Report. 2021. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/anti-corruption-report_en
42. European Commission. COM (2020) 605 Final. Communication from the commission to the European parliament, the European council, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions on the EU Security Union Strategy. 2020. URL:

<https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-eu-security-union-strategy.pdf>.

43. Fleming, Sean. “Corruption Costs Developing Countries \$1.26 Trillion Every Year - yet Half of EMEA Think It’s Acceptable.” World Economic Forum, 9 Dec. 2019. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2019/12/corruption-globalproblem-statistics-cost/>

44. Gilles Favarel-Garrigues, Thierry Godefroy, Pierre Lascoumes. Reluctant partners? Banks in the fight against money laundering and terrorism financing in France. *Security Dialogue*. 2011. 42(2). Pp. 179–196.

45. Hunter, Marcena. Measures That Miss the Mark: Capturing Proceeds of Crime in Illicit Financial Flows Models. 2018. URL: <https://globalinitiative.net/analysis/capturing-proceeds-of-crime-inillicit-financial-fows-models/>.

46. KSE Institute та Санкційна група Єрмака-Макфола: У російських військових дронах виявлено 174 іноземні компоненти, що свідчить про прогалини у санкційному режимі. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/kse-institute-ta-sanktsiyna-grupa-yermaka-makfola-u-rosiyskih-viyskovih-dronah-viyavleno-174-inozemni-komponenti-shho-svidchit-pro-progalini-u-sanktsiynomu-rezhimi/>

47. Müller, W., Mühlenberg, D., Pallmer, D., Zeltmann, U., Ellmayer, C., & Demestichas, K. Knowledge engineering and ontology for crime investigation. *Artificial Intelligence Applications and Innovations* 2022. Pp. 483–494.

48. National Strategy for Combating Terrorist and Other Illicit Financing. 2018. URL: <https://home.treasury.gov/system/files/136/nationalstrategyforcombatingterroristan dotherillicitfinancing.pdf>

49. Office of Foreign Assets Control. URL: <https://ofac.treasury.gov/>

50. Oleg M. Reznik, Nadiia S. Andriichenko, Viktor Ya. Konopelskyi, Zhanna V. Zavalna, Tetiana Y. Myronenko. Anti-money laundering: foreign

experience of interaction between law enforcement agencies and financial. *Revista Gênero & Direito* V. 9 - Nº 05 - Ano 2020 Special Edition. Pp. 142-155.

51. Rose, K. J. EU money laundering regulation limit the use of tax havens. *Journal of Financial Crime*, 2022. Vol. 29 No. 1, Pp. 233-245.

52. Sigetova K., Uzikova L., Dotsenko T., Boyko A. Recent trends in the financial crime of the world *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики* 2022. Т. 5. С. 258-270.

53. Steblianko A.V., Chernadchuk T.O., Kravchenko I.O., Andriichenko N.S., Rudanetska O.S. International Law Enforcement Cooperation against Money Laundering. *Cuestiones Políticas*. jul-dic2020, Vol. 37 Is. 65, P. 217-229. DOI:10.46398/cuestpol.3865.17.

54. Steven M. D'Antuono. Combating Money Laundering and Other Forms of Illicit Finance: Regulator and Law Enforcement Perspectives on Reform. 2018. URL: [https://www.banking.senate.gov/imo/media/doc/D'Antuono%20Testimony%2011-29-18.pdf](https://www.banking.senate.gov/imo/media/doc/D%27Antuono%20Testimony%2011-29-18.pdf)

55. The FATF Recommendation. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html>

56. UNECA. Illicit Financial Flows Report of the High-Level Panel on Illicit Financial Flows from Africa. 2015. URL: <https://repository.uneca.org/handle/10855/22695>

57. Unger, Brigitte. The scale and impacts of money laundering. Cheltenham, UK, Massachusetts, USA.2207. 228 p.

58. United Nations. Addis Ababa Action Agenda of the Third International Conference on Financing for Development Addis Ababa Action Agenda of the Third International Conference on Financing for Development. July 2015.

59. What Are Economic Sanctions? URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/what-are-economic-sanctions>

60. What Is Financial Crime Risk Management (FCRM)? URL:
https://www.splunk.com/en_us/blog/learn/fcrm-financial-crime-risk-management.html

61. What is Financial Crime? URL:
<https://sanctionsscanner.com/blog/what-is-financial-crime-9>